

BUTLLETÍ
EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

BUTLLETÍ
EXCURSIONISTA
DE
CATALUNYA

1929

VOLUM XXXIX

BARCELONA
CARRER DEL PARADÍS, 10, PRAL.
1929

Butlletí

Excursionista de Catalunya

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

BIBLIOTECA

IMPLANTACIÓ DEL SERVEI DE PRÉSTEC

ERA una necessitat de molt de temps sentida pels nostres socis, la d'obtenir el préstec dels llibres de la Biblioteca a domicili, i en diferents ocasions s'havien presentat demandes en aquest sentit a la Junta Directiva. Es tractava d'un servei establert en totes les biblioteques modernes, i no era lògic privar als socis del CENTRE dels avantatges que aquella concessió pogués reportar-los. Amb això s'aconseguia donar una major eficàcia al nostre fons de llibres, facilitar les investigacions dels estudiosos, estimular naixents aficions i, per damunt de tot, oferir al soci un nou servei de la nostra organització.

No cal dir que la Directiva, en decidir establir el Servei de Préstec, ha analitzat prèviament tots els mitjans indispensables per a garantir el seu normal funcionament i evitar perjudicis a la Biblioteca. Amb aquest criteri s'ha format el REGLAMENT que inserim a continuació, amb els seus preceptes i restriccions, algunes clàusules del qual potser seran titllades d'excessivament crues; cal notar, però, que cap d'elles no ha estat dictada contra el soci, sinó que van adreçades a la defensa del llibre, en la qual tots estem interessats.

La Biblioteca del CENTRE forma avui un estimable conjunt d'obres especialitzades en totes les disciplines que comprenen les

activitats del nostre excursionisme, curosament catalogades i classificades per a facilitar la consulta i posar a l'abast del lector tot el material de què consta. Amb la implantació del préstec, la Biblioteca adquirirà una major eficàcia amb la màxima difusió del seu contingut, si, com és de desitjar, aquest nou servei, inaugurat el present any, és mereixedor de l'interès dels nostres associats.

REGLAMENT

ARTICLE 1.er El servei de préstec a domicili està establert exclusivament per als socis del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, els quals, en utilitzar-lo, faran constar la seva condició de tals mitjançant la presentació del carnet i del rebut corrent.

ART. 2.^{on} Cada lector podrà tenir en el seu poder, com a màxim, cinc llibres. El préstec és per un plaç de 15 dies, prorrogables per 15 més, en cas de no ésser sol·licitat per altres socis el mateix llibre.

ART. 3.er És condició precisa el retorn dels llibres, el més tard, el dia fixat en la tarja que juntament amb ells és lliurada. El retràs en el compliment d'aquest precepte, privarà al soci d'usar el dret de préstec durant un mes, a comptar des del dia del retorn. La reincidència, suspèn el dret per un any.

ART. 4.^{rt} El soci que retengui indegudament els llibres prestats, serà amonestat per tal que els retorni tot seguit; de no fer-ho, perdrà el dret a tot altre préstec, i se'l farà responsable judicialment.

ART. 5.^{nt} El lector respondrà dels llibres que s'emporti (mitjançant rebut), i vetllarà escrupolosament per la seva conservació. Tot perfecte en un llibre o la seva pèrdua, serà abonat en metàl·lic, i el soci restarà privat de l'ús d'aquest servei. L'import a indemnitzar serà fixat pel Bibliotecari.

ART. 6.e Queden exceptuades del préstec: les obres de consulta freqüent (guies, diccionaris, etc.), els exemplars rars, les col·leccions i les revistes corrents. El Bibliotecari, i en últim cas la Junta Directiva, fixarà els llibres que no poden deixar-se. A l'efecte, en els casos dubtosos, podran transcórrer vuit dies entre la petició d'un préstec i la seva efectivitat o negació.

Serres de Prades

*Conferència llegida al CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
en la sessió inaugural del curs de 1928-29*

FEINA tindríem si haguéssim de descriure pam a pam tots els aspectes que caracteritzen la serralada de Prades, la qual constitueix el nucli divisor del Camp de Tarragona i de la Conca de Barbarà, per la banda de Ponent. Aquest massís de muntanyes, comprès entre el coll d'Alforja i La Riba, forma una línia de sinuositats plaents, la qual, unida a la cadena dels Ports de Beceit, reculats fins a la mar, als monts Carbonaris, estesos dret al Nord, i el Montagut, que fita el riu Gayà, circumda el Camp de Tarragona i el separa del Penedès, de la Conca, del Priorat i de la fossa de l'Ebre. Aquest encercolat de muntanyes, sembla, talment, el Pireneu, del Camp tarragoní.

Però, introduïts en aquest Camp, un dels millors tresors que tenim a Catalunya, seria un oblit imperdonable no aturar-nos, baldament durant pocs instants, a contemplar alguns dels monuments estotjats en la metròpoli tarragonina. Tarragona, aquesta antiquíssima ciutat mediterrània, recolzada damunt l'enlairat tossal, està plena de meravelles arquitectòniques, d'obres perdurables que ens llegà el gran Imperi Romà, i, en admirar-les, hom viu aquelles èpoques glorioses, les més grans que ha registrat la nostra història.

Què podríem dir de la Tarraco Imperial que no semblés una repetició? Del seu ventre prodigiós, inexhaurible, cada dia que passa hom treu pedres i més pedres cisellades, columnes i mosaics. Guaitem la necròpolis adés descoberta, i restarem esmaperduts davant les nombroses troballes d'incalculable vàlua artística, segles i segles soterrades als afores de la ciutat moderna.

Tarragona no és solament un pretext de turisme, no és un pergamí, sinó que esdevé carn viva, reencarna el passat i torna a créixer amb noble ufana. Des del famós balcó de la Mediterrània hom frueix de la grandiosa visió de la nostra mar llatina, i la seva lluminositat és tan diàfana i la seva pompa tan patriarcal, que tanmateix, tots els catalans hauríem de corèixer Tarragona, puix,

per damunt de tot, aquesta ciutat és considerada com un dels més importants monuments d'Europa.

Entre les seves innombrables bel·leses compta l'Arc triomfal de Barà, amb la seva superba gallardia, imposant i majestuós, obra romana del segle II; la meravellosa i severa arquitectura de l'Aqüeducte de les Ferreres, conegut vulgarment pel Pont del Diable, veritable prodigi de construcció també del segle II; el magnífic Palau d'August, anomenat Castell de Pilat, (avui presó); el sepulcre dels Escipions, més conegut per la Torre dels Escipions, que alguns historiadors consideren construït 211 anys abans de la vinguda de Crist, i, com a monument més antic, cal citar les muralles, de mèrit indiscutible, les quals encara resten fortes, com guardant el sagrat recinte de l'acròpolis tarragonina, i, talment com les famoses piràmides d'Egipte, parlen de les grandeses del passat a les actuals generacions.

De l'època de la restauració cristiana, cal fer esment de la Catedral, florit tresor de l'art català, fundada per l'Arquebisbe Sant Oleguer l'any 1120, que s'aixeca majestuosament en el mateix lloc on hi havia edificat el temple de Júpiter. Tant a l'interior com a l'exterior hom pot admirar la transició de l'estil romànic a l'ogival, i àdhuc cal remarcar llur estimable valor per ésser construïda en alguns llocs amb aplicacions de materials i valuosos fragments de les antigues edificacions romanes, la qual cosa constitueix un detall de gran importància arqueològica.

Així podríem anar desgranant, ara l'un ara l'altre, els nombrosos monuments històrics inclosos en la ciutat de Tarragona, tan ben col·locada damunt un turó, que difícilment trobaríem cosa per fer-li parella. És la reina del Camp, des de qualsevol indret del qual s'albiren les serres de Prades, que ofereixen el cim culminant a 1.200 metres sobre el nivell de la Mediterrània.

Fa poc temps que aquestes serres són freqüentades pels excursionistes, tal vegada perquè estaven allunyades de les nostres generacions, avesades a les comoditats. Per això, encara hi ha molts displicents davant els espectacles de la natura, i són pocs els qui en coneixen directament tots els seus tresors, amb la visió inesborrable i profunda que només els ulls de cadascú poden donar.

La línia de curves suaus formada per les muntanyes de Prades, albirada des del Camp de Tarragona estant, es presenta estesa del coll d'Alforja al trencall que dona pas al riu Francolí, en deixar aquest la Conca de Barbarà. En les pregoneses d'aquestes munta-

nyes es troben avencs, xaragalls i masoveries. En els comellars s'enfilen alguns llogarrets entremig d'escassos boscos, igual que exèrcits afanyosos per escalar els cims. En els punts culminants s'alcen castells, com nius d'àligues penjats a la volta del cel, i també algun poble en perill d'imminent abandó. Prop d'un cingle fa la viu-viu La Mussara, amb el xalet-refugi de les Airasses, edificat a despeses de l'excel·lent ciutadà de Barcelona en Ciriac Bonet, fill de Picamoixons (Valls), i cedit generosament a perpetuïtat al CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA; l'Albiol, al fil del carener, aguanta com un miracle les fúries de la modernitat i l'equilibri de les seves cases, sempre a punt de davallar al pla, de tomballons en tomballons.

Demés, en diferents indrets de les muntanyes de Prades es troben algunes ermites solitàries dedicades a la Mare de Déu. Així, prop del riu Glorieta i separada tres quilòmetres d'Alcover, s'escau l'ermita del Remei, que surt d'enmig d'una catifa d'herbei, tota xiroia i esvelta, com un preciós joiell amanyagat pel magnífic paisatge muntanyenc desplegat al seu entorn. L'aspecte exterior d'aquesta ermita, beneïda pel rector d'Alcover el dia 25 de novembre de l'any 1779 i dedicada a la Mare de Déu del Remei, mostra els corrents arquitectònics de les darreries del segle XVIII. La façana és d'estil xurrigueresc; la construcció interior, de forma circular, s'avé al renaixement, i la talla de la imatge de la Verge, d'alabastre policromat, assenyala el seu origen en el segle XVII, baldament la llegenda situï la fundació de l'ermitori del Remei a l'època de la reconquesta cristiana, durant la qual un pastor trobà la imatge d'aquesta Verge dintre la Cova de l'Aparició. L'esmentada cova s'escau a un centenar de metres de l'ermita on és venerada la imatge trobada.

En els darrers estreps de les muntanyes de Prades, de cara al Pinatell i en l'indret en què s'enfonsen en la riera del Brugent, s'aixeca l'ermita de la Gràcia, bastida dalt un turó i sota una muntanya punxeguda plena d'afraus i de grenys com la carcassa d'un monstre pelut. És un indret allunyat de les nostres generacions, avesades a les comoditats, una hora i mitja lluny d'Alcover; és un paisatge ple de rudeses que esgarrinxia la retina i sacseja el cos, allà on les pedres velles són més daurades i fins apar més clara la llum de l'espai. Des d'aquí s'albira tot un trasbalsament de muntanyes badades amb una pompa solemniàl, impossible d'enfocar. No caben dintre la retina, tanmateix, i, per molt que obriu els braços, no es deixen amantar. Tan aviat es redrecen fins al cel, com s'en-

fonsen fins a l'infern tot produint un davassall de desnivells on res no està segur, i, en aparença, tot tira per allà on li sembla. La mà de l'home furga tot l'any, per tal de treure'n el pa de cada dia, dintre d'aquesta harmonia xopa de la rabior del sol, del griso que a l'hivern fa petar de dents, de l'embat furiós de les ventades que tot s'ho enduu i de la pelussera dels arbres i sembrats, damunt els ventres de les muntanyes.

Mentrestant, l'ermita de la Gràcia, voltada d'harmonia descordada i abrupta, a voltes xiroia i a voltes depriment, resisteix per ara totes les batzegades produïdes per aquesta terra plena de bonys i de llibertat. És una ermita senzilla i humil, edificada l'any 1687, i en el nínxol del centre de l'altar, d'estil barroc, hi ha la Verge de la Gràcia. D'uns quants anys ençà, les goteres es filtren per la teulada, les parets laterals s'han desplomat cap enfora i l'aplanament del revoltó fa témer un lamentable esfondrament.

No passeu de llarg, excursionista encuriós, pel poble d'Alcover. Cal visitar l'església parroquial, gran i magníficent, amb un altar major d'estil barroc digne d'admiració; cal entrar a l'esglesieta del Sant Crist - vulgarment, la Mesquida, - força interessant pel seu estil romànic, baldament romangui bastant abandonada i amb exposició imminent de fer-se malbé alguns retaules i imatges dignes de millor sort. També vos invito a donar un tomb pels carrers d'aquest poble, situat al vessant Sud de les serres de Prades, i certament no serà temps perdut, perquè tindreu l'avinentesa de viure uns moments entre parets medievals, de caire netament musulmic, amb tota la sentor de les lluites per la Reconquesta; amb els seus portals, torres i muralles de defensa en peu, que mostren les nafres deixades per les lluites posteriors.

Alguns anys endarrera existia el santuari de les Virtuts dintre les serres de Prades, en un indret anomenat Vall de Rasquera, pertinença del Comtat de Prades. Avui aquest santuari, en el qual es venerava la Mare de Déu de les Virtuts, gairebé només és un munt de ruïnes. Està retirat del culte d'ençà de l'any 1894, en què el rector d'Albiol va donar compliment a un decret signat el dia 10 de juliol de 1890, en el qual es manà traslladar a l'església parroquial de l'Albiol, la imatge de la Verge, el retaule de l'altar i tots els ornaments litúrgics pertanyents a aquell santuari.

En el poble de Capafons es venera la imatge de la Mare de Déu de les Borrulles, bonica escultura d'estil gòtic, en alabastre policromat, possiblement de darrers del segle xv. Aquesta imatge prové d'una ermita desapareguda, que estava situada prop de Capa-

fons. D'aquest poblet que es mostra arraulit a la vorera drete de la riera del Brugent, les aigües de la qual davallen furients per entre enormes roques i encabida en un engorjat estret, fins a juntar-se amb les del riu Francolí, després, però, de revolcar-se per les rodes motrius de les fàbriques de La Riba, emplaçades en esgraonaments singulars.

El poble de La Riba, gairebé després de la serralada de Prades i amb un peu a la Conca, és dels més originals de Catalunya. Esgraonat en el vessant cantellut d'una muntanya, apar el caprici d'un pessebrista. Aquesta disposició permet la instal·lació de fàbriques, cada una de les quals rep la força hidràulica escorreguda de la superior. En circular pels carrers, cal estar avesat a les pronunciades baixades i, demés, a caminar pels empedrats de còdols desiguals, esmolats pel refrec de les ferradures dels animals de bast i soscavats per les aigües furients de les pluges.

Però, els indrets més interessants inclosos en aquest seguici d'accidentacions muntanyoses, curulles de valls i turons i xaragalls i reconades, on gairebé no hi ha un pam de pla, són la vila de Prades (que dona nom a la serralada), amb l'ermita de l'Abellera, i el reduït llogarret de Ciurana, darrer baluard de la moreria a Catalunya.

La vila de Prades apar una decoració de teatre; sobretot si es té el goig de contemplar-la al caient de la tarda, a l'hora solemne que la llum del dia s'esmuny empesa per les ombres pròximes de la nit. Tota la vila, feta de pedra esmoladora roja, sembla una foguera abrاندada pel sol roent, del mig de la qual s'aixeca l'església, construïda en una barreja d'estils i de cara a la gran plaça major, voltada de porxos.

En aquest poblat tot respira encara la grandesa dels gloriosos temps dels comtes, tan lligats amb la història de la nostra terra. És plaent de donar un tomb pel poble de Prades per tal de recordar les seves gestes passades de floriment i prosperitat. En passejar per la plaça deserta, voltada de porxos multiformes, hom nota que resulta molt gran dins aquest poble petit, el qual actualment només té 700 habitants; vingut a menys des de que els mitjans fàcils de comunicació han escampat la gent de la rodalia envers altres indrets. Anys endarrera, aquesta plaça s'omplia de gom a gom, perquè gent de tot arreu acudia a les quatre cèlebres fires anyals de Prades; però en l'actualitat només se n'hi celebra una, i amb poques transaccions.

És clar, ara la plaça esdevé massa gran, els quatre dolls de la típica font en forma de globus terraqui sembla que no gosin a rajar, i sota les porxades tot ve balder. Fins en els corrals immensos, en què s'ajeien milers de caps de bestiar, ara hi sobren les estaques, i tot roman fred entre el jaç de palla escampadissa.

El cert és que les modernes comunicacions restaren importància al poble de Prades; però, altrament, la carretera que el travessa i que va d'Espluga de Francolí a Reus, li ha donat nova vida, perquè la gent s'ha adonat de les excel·lents condicions climatològiques de què frueix aquest poble, tan ben situat enmig d'una planura bonyegada, sembrada de castanyers i a més de mil metres sobre el nivell de la mar. Fet i fet, la vila de Prades esdevé un indret a propòsit per a refer la salut.

Aclofada al vessant d'un precipici que cau perpendicular a l'abisme, s'aguanta com per miracle, l'ermita de l'Abellera, agregada a la parròquia de Prades. El lloc d'emplaçament d'aquesta ermita és tan just, que talment sembla que un prodigi del cel hagi fet recular una monstruosa roca, per tal d'estatjar la Mare de Déu de l'Abellera en el replà i a sotacopa de la bauma.

Là imatge d'aquesta Verge fou trobada en aquest indret solitari, feréstec i impressionant, voltada d'un eixam d'abelles que guarnien el rusc als seus peus.

Una roca saldorencia fa de dosser a l'ermita de l'Abellera, edificada l'any 1570, talment com si romangués penjada de la volta del cel. L'altar major és més modern que la capella i que la imatge, la qual és d'alabastre policromat, amida 35 centímetres d'alçada i té traces de l'estil gòtic, per bé que sortides d'artista matusser.

Hem citat Ciurana com un dels indrets més importants de la serralada de Prades.

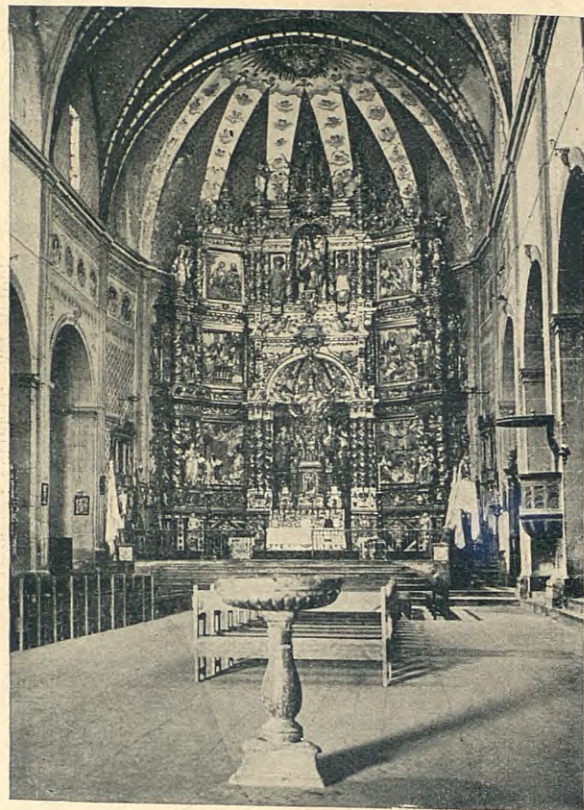
Aquest poble, albirat de Cornudella estant, el veureu com treu el caparró encimbellat en el punt més alt de la cinglera. Al pic del sol, aquest llogarret sembla un preciós joell confós amb la cresteria esmicolada del Castell i amb un seguici d'osques interminables, formades per la serra de Prades i els turons del Priorat, talment com un monstruós xerrac en acció de serrar la volta del cel.

El camí que mena a Ciurana és duríssim de trescar. D'antuvi no ho sembla, però quan hom arriba al primer barranc, el camí de carro, que comença a Cornudella, es torna de bast i amb prou feines deixa lloc per als peus. Després, en davallar a un fons gemat, en travessar el comellar guarnit d'herbes oloroses i en escalar el

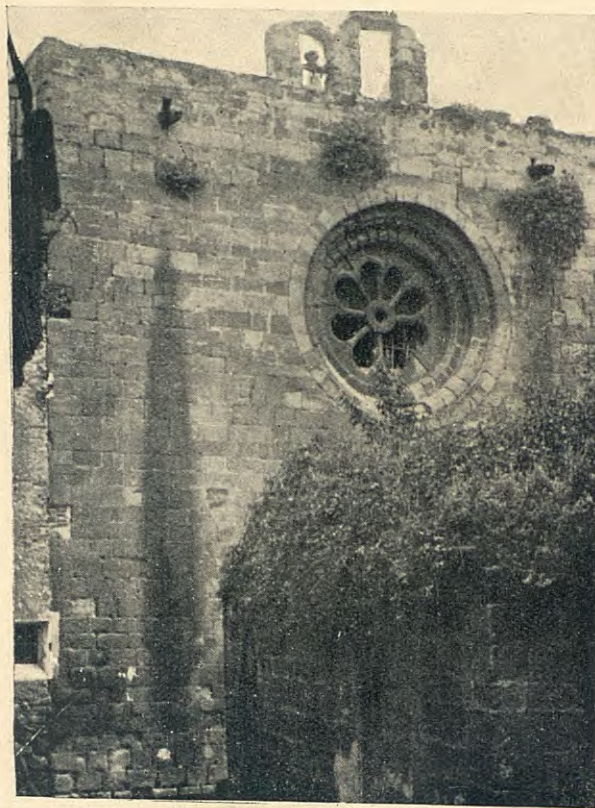
Ol. M. Gausachs

ALCOVER : PORTAL DE SANT ANTONI

Ol. A. Bergnes

ALCOVER : ALTAR MAJOR DE L'ESGLÉSIA

Ol. J. Blosca

ALCOVER : ESGLÉSIA DEL SANT CRIST

Cl. M. Comella

LA MUSSARA - XALET DE LES AIRASSES

Cl. M. Gausachs

LA MUSSARA

Cl. M. Gausachs

ALCOVER : ERMITA DEL REMEI

Cl. F. Blas

ALCOVER : ERMITA DE LA GRÀCIA

LA RIBA

Ols. M. Gausachs

RIU BRUGENT

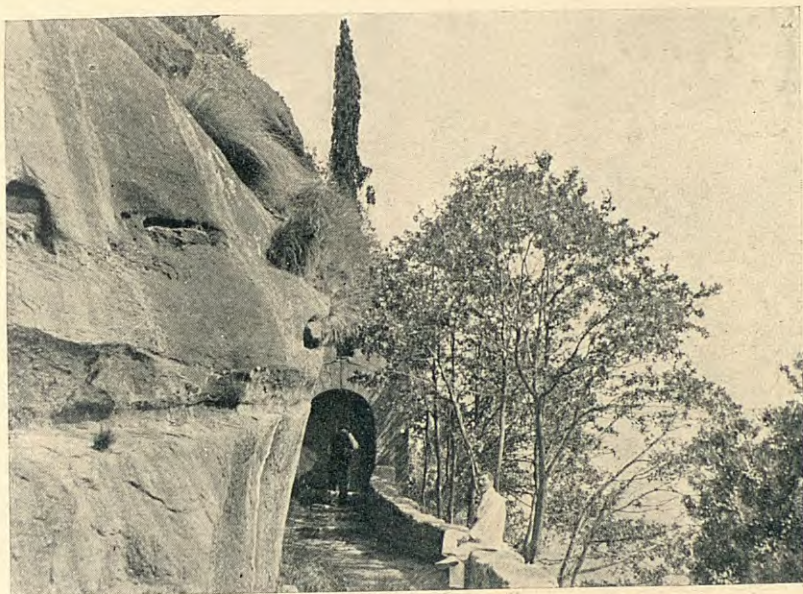
Cl. M. Gausachs

PRADES : ESSLÉSIA PARROQUIAL

Cl. Ll. G. Olivella

PORTAL DE PRADES

ENTRADA A L'ERMITA DE L'ABELLERA

Cls. F. Blasi

ERMITA DE L'ABELLERA

Cl. M. Gausachs

MUNTANYES DE PRADES

Cl. F. Blasí

CIURANA : PART D'AVANTERA DE L'ESGLÉSIA

CIURANA : PORTA DE L'ESGLÉSIA

Ols. F. Blass

IMATGE DE LA MARE DE DÉU DE CIURANA

CIURANA : ABSIS DE L'ESGLÉSIA

Ols. F. Blasí

CIURANA : SALT DE LA REINA MORA

cingle cantellut, tot el camí es presenta aspre i curull d'entorpiriments, una veritable graonada rústica plena de pedres sempre a punt de rodolar i esmolades pel refrec de les pluges i ventades.

Aleshores hom s'adona de l'encastellament del poble de Ciurana, de la importància estratègica assolida en temps de la reconquesta per les dificultats d'accés. Per evitar lamentables conseqüències, cal anar poc a poc; el caminar lent dona l'avinentesa de contemplar l'admirable espectacle desplegat al nostre entorn, de fruir a bastament amb la magnífica escenografia oberta de bat a bat davant els nostres ulls escudrinyadors, la qual es mostra com una apoteòsica visió de la bellesa aspra, humil i senzilla dels espadats, mugrons i pinyols amarats d'olors, de sol i de soledat.

En ésser a Ciurana, hom sent com una mena de satisfacció, perquè en pujar s'han vençut una pila de trencacolls insospitats. En aquest terrat elevadíssim, envoltat de cingles esfereïdors i de perills imminents, s'aixeca el reduït vilatge de Ciurana, amb el Castell i el Santuari; no com un càstig d'exili, sinó com un domini de conquesta, com el sobirà d'aquesta rogalia a la qual encomana la seva aspror íntima, la seva soledat amorosa i també la seva aurèola de llegenda sentimental, que mai no ha estat depriment, ans bé és encoratjadora i reconfortant. Per això de pertot arreu allà on s'albira aquest santuari, surt una oració per a la Verge, de pertot arreu allà on s'albira el castell surt una evocació romàntica a la seva història, tan relacionada amb els nostres comtes-reis de la Catalunya alliberada.

Ciurana, actualment, és un poble mig caigut. Un muntet de cases, que no passen de vint-i-cinc, algunes esberlades, d'altres buides i les més en un estat de decaïment que fa témer la seva desaparició. Fa vint anys que els habitants passaven de cent, i ara amb prou feines arriben a trenta; només hi ha vuit o nou cases habitades; pels carrers es nota una gran soledat, que tanmateix deu donar coratge als veïns per a guaitar la vall amb ulls de cobejança, baldament dalt aquest turó rocós no arribin els cobradors de contribucions, ni la política del cacic, ni les despeses públiques de cap mena. Un consorci de tres persones representa l'ajuntament, emmena la justícia i arranja els afers socials, el més recent dels quals ha estat vèncer l'escomesa dels veïns contra el senyor rector del poble, produïda perquè aquest manà treure els vestits postissos que feia molts anys que tapaven l'admirable talla de la Verge de Ciurana. Amb aquest procedir el bon rector complia un manament exprés de l'Arquebisbe de Tarragona. Però els veïns no en-

tengueren bé la disposició de l'autoritat eclesiàstica, i encarant-se amb el seu rector li deien: —Ves què diria vostè si el feien anar despullat.— A la fi s'imposà la prudència i l'amor a l'art, sense que la veneració anés a menys.

La situació d'aquest poblat tan reduït, és de les més pintoresques de Catalunya. Està emplaçat a 640 metres d'altitud, en un estrep de la serra de Prades, avançat més d'un quilòmetre endins de la vall del Priorat, com una immensa proa de vaixell. Ciurana, damunt les cingleres feréstegues i espadades que l'envolten, és inaccessible a tot intent de conquesta; forma, tanmateix, el cim més alt de la muntanya, on apareix com un niu d'àligues, circumdada per les pregoneses del riu Ciurana, per una banda, i per l'altra, circula el riu Estupinyà en una curta vall. Més enllà es redrecen la mola grisa del massís imponent i enorme del Montsant, els turons més amables i fèrtils del Gallicant i la serralada del Comtat de Prades.

A través d'aquestes soledats i d'aquests abismes, i del silenci cada dia que passa més accentuat, sura el santuari de la Verge de Ciurana, que no és moridor, que brilla com el sol, que arreu del seu vast regnat llença la sentor de la seva benaurança divina. Les parets de l'església, fetes de carreus de pedra treballada, que l'acció del sol i de les pluges han convertit en pans d'or, s'aixequen damunt una monstruosa roca isolada que mira a Ponent, disposada en rar equilibri al fil de l'abisme, com feta a propòsit per la mà de Déu amb el fi de servir de llosana balconera, des de la qual la Verge pot contemplar els devots agenollats als seus peus.

La construcció d'aquest santuari s'adiu a l'estil romànic de darrers del segle XII. Tant les parets laterals com la volta, amiden deu pams de gruix. La porta d'accés a l'església és una magnífica obra bizantina, amb tres parelles de columnes en degradació a cada llinda i capitells ben esculpats que aguanten tres arquacions proporcionalment desiguals, sota les quals hi ha un timpà amb el Crist esculptat en relleu, voltat de les figures de vuit apòstols, dos lleons i altres d'al·legòriques representant el sol i la lluna. L'absis és circular, de pur estil romànic, llis i sense arquacions, i al centre s'obre un artístic i petit finestral, emmarcat per dues elegants columnetes amb capitells florejats. El campanar és robust, de quatre cares, rematades amb teulada piramidal.

Arrambat al pany de paret corresponent a la porta esmentada, hi ha un sarcòfag de pedra bastant fet malbé, conegut per la gent del poble amb el nom de Tomba de la Reina Mora. Enlloc no es veu cap inscripció ni indici que permeti desfer aquesta tradició.

L'interior del temple consta d'una sola nau de volta apuntada, seguida d'una imposta d'estil romànic, formada per doble ratlla d'angles separats per un bordó. Tot assenyalava una època de construcció posterior a l'absis i a la porta bizantina. Amida 27 metres de llargària per 8 d'amplada i 8 d'alt. L'altar major és un arranjament barroc amb elements d'un retaule gòtic, possiblement també de la darrera època de construcció de l'església. En el centre s'obre el cambril, reduït i ben adornat, amb la Verge de Ciurana dalt un pedestal. Aquesta imatge és de talla policromada, amida 90 centímetres d'alçada i està asseguda, amb el Fillet en repòs a la falda. El seu estil és adient a la darrera època d'edificació del Santuari. Ens decanem a creure que pertany al segle XIII. És coneguda i venerada amb el nom de Mare de Déu de l'Assumpta, i la festa major s'escau el dia 15 d'agost.

L'origen d'aquesta imatge està vinculat amb l'existència del Castell de Ciurana, les ruïnes del qual s'aixequen en l'indret més alterós del poble, en la peanya formada pel replà d'una immensa roca propera al santuari, a propòsit per a servir de talaia.

Alguns diuen que aquest castell és anterior als alarbs, i fan recular la seva construcció a la dominació romana; d'altres van més endarrera encara, puix hi saben veure vestigis deixats pels grecs, pels fenicis i pels cartaginesos. Sigui com sigui, el cert és que el castell de Ciurana fou el darrer baluard de la dominació sarraïna a la Catalunya estricta. Aquí romangueren alguns anys els alarbs foragitats de les terres de la Conca i de Prades, empesos per la reconquesta cristiana, el darrer episodi de la qual a Catalunya tingué lloc en aquest elevadíssim Castell.

Els exèrcits, organitzats pel Comte Berenguer IV, i comanats pel comte d'Urgell i Guillem Ramon de Montcada, envaïren aquestes contrades, i aviat la lluita restà circumscrita al Castell de Ciurana, on els sarraïns es feren forts. Després d'un seguici de fets heroics, molts alarbs foren passats a mata-degolla, i el valí, titulat rei moro de Ciurana, fou acorralat en aquest Castell i foragitat després de dos anys d'assetjament. Així, cap a les darreries de l'any 1153 restaren lliures de la moreria les agrestes boscúries d'Almoster, Albiol, Almussara (La Mussara), Alforja, Alhijar (Aleixar), Alboly (Arbolí), i Wal-ivans (Gallicans).

La tradició, admesa com a cosa de fe en aquesta comarca, assenyalava en els temps de la reconquesta l'origen de la Verge de Ciurana, i diu que els guerrers cristians la duïen amb ells per tal com era la seva guia espiritual i els donava coratge en els com-

bats. Finida la persecució sarraïna, en Ramon Berenguer IV deixà la imatge en aquestes altures, amb el fi de perpetuar la gesta apoteòsica de la reconquesta i, ensems, manà que s'aixequés una església per a venerar la Verge amb la pompa que calia. Per això el poeta ha pogut dir en els goigs:

*Quan d'aquí els moros llençava
lo gran Comte Berenguer,
aqueix temple us dedicava
aquell cèlebre guerrer.*

D'aleshores data la devoció a la Mare de Déu de Ciurana. A través dels segles ha anat creixent de tal faisó, que tots els pobles de la rodalia reclamen la intervenció de la Verge en els flagells corporals i, sobretot, en les tristes circumstàncies de l'eixut persistent dels camps. Els pobles de la comarca l'anomenen *Verge de l'Aigua*.

Els veïns de Cornudella, Poboleda, Morera, Arbolí, Albarca i La Febró, acompanyats de clergues i autoritats, anys endarrera pujaven en processó a Ciurana amb la Vera-Creu i el Sant Crist gros enlairat. En arribar al poble, la Verge els esperava fora l'església, i començaven les pregàries per la pluja, en les quals prenién part sis o set centes persones, que ocupaven tota l'ampla esplanada del costat del temple. Un orador sagrat dirigia la paraula als fidels allí congregats. Conten que una vegada, tot i fer un bon sol en començar la cerimònia, els fidels es mullaren de debò abans d'acabar-la.

En l'interior del temple hi ha uns cercols de ferro clavats a les parets laterals, dintre els quals eren dipositades les creus de les parròquies durant la permanència dels romeus a Ciurana. Cada parròquia tenia el seu lloc assenyalat.

Actualment, aquesta tradició es va perdent de mica en mica, i, d'uns quants anys ençà, els pobles de la comarca sembla que menyspreïn Ciurana, ara que la veuen pobra i minvant. Ja no hi pugen com abans, en llarguíssima processó, a implorar l'aigua del cel, els més perquè no sembren, i els altres perquè troben el camí massa costerut i pedregós, avesats molts d'ells a fruir de bona carretera. Prou se'n plany el bon rector, Emili Sánchez, d'aquest allunyament, que, fet i fet, esdevé una minva de devoció a la Verge de Ciurana. Amb dades de l'arxiu, ens assabenta que de les 36 vegades que ha estat treta la imatge de la Verge per a demanar la

pluja benefactora, 35 vegades s'ha aconseguit, i l'única vegada que no va ploure, es va salvar la collita. Fa més de vint anys que aquest rector viu a Ciurana, amb un heroisme digne del major elogi.

A la parròquia de Ciurana, l'Arquebisbe de Tarragona Pare Josep Llinàs, de l'Orde Mercedària, confirmà l'erecció de la confraria de N. D. de Ciurana en 22 de novembre de l'any 1695, la qual confraria fou fundada per l'Arquebisbe Pare Josep Sanchis, pertanyent a l'esmentada Orde, per allà a l'any 1680. El Papa Innocenci XI, amb data de 30 de novembre de 1682, concedí la indulgència plenària del sant jubileu als confreres que, havent confessat i combregat, visitessin la Verge de Ciurana el dia 9 de maig de tots els anys. Més tard, en l'any 1832, el Papa Gregori XVI concedeix la mateixa gràcia a tots els fidels que compleixin el precepte de la confraria, baldament no siguin confreres. Aquesta gràcia fou estesa a tots els fidels pel Papa Pius IX, en l'any 1872, mentre l'expressat dia 9 de maig visitessin la imatge de la Verge venerada en la pròpia parròquia.

Mentrestant, a Ciurana encara se celebra el jubileu, i cada any alguns patricis d'aquesta comarca s'ofereixen a pagar les crescudes despeses ocasionades per l'esplendor tradicional de la festa, la qual esdevé simpàtica i atractívola de debò, i ensems dóna un to d'animació i franca alegria al poble i als seus poètics i llegendaris encontorns.

Malgrat el radical canvi de costums en què es mouen els corrents moderns, i de les vicissituds produïdes per les terribles crisis agrícoles, en el vilatge de Ciurana encara es poden constatar vestigis d'aquell intens caliu i fervorós esperit de devoció d'abans envers la Verge, patrona de tota aquesta contrada i reina d'aquestes soledats plenes d'història i de llegendes. Aquí, en aquestes altures, finí la dominació alarb a Catalunya, i ressonà per sempre la nostra llengua en tot el Principat; en el punt més enlairat del pla del Castell, la reina mora de Ciurana, la imaginària Abdelazia, es llençà a l'abisme, muntada a cavall, d'un indret en el qual la gent del poble sap veure encara les petjades marcades del blanc corser que cavalcava la filla del darrer valí.

I aquest cingle, anomenat *Salt de la Reina Mora*, que amida més de cent metres d'alçada, esdevé cementiri d'amants dissortats dels pobles de la rodalia. Recordem amb esgarrifança la tràgica narració feta amb dolorosa recança per un pare, veí de Cornudella, de la qual un fill seu fou el dissortat protagonista. Una nit de fosca arribaven a Ciurana, vinguts de Cornudella, dos enamorats,

els amors dels quals es veien contrariats per circumstàncies ignorades, i abraçats estretament, sense altres testimonis que els estels, es llencen a l'estimball del *Salt de la Reina Mora* i troben la mort al peu del cingle. En els cent anys darrers s'han produït setze morts en aquest indret.

Ajunteu aquesta punyent visió a la de les grans soledats de totes les hores i de tots els moments, i sentireu com la lluita entre la basarda i l'encoratjament vos accelera el batre de la post del pit, mentre romangueu en aquest poble enlairat, que els habitants abandonen, una família darrera l'altra. Tot i això, davant l'excels espectacle de la natura, obert de bat a bat a la nostra albirança, abans que retre's a la depressió, hom es redreça amb un renovat coratge. Heus ací perquè en aquestes soledats viu content i feliç el senyor rector amb llurs escassos feligresos; un home optimista fins a l'exageració, que somnia un esdevenidor florent per a Ciurana, quan la carretera sigui un còmode mitjà d'accés i esdevingui fàcil el poder gaudir de les delícies d'aquestes altures. Aleshores, Ciurana, esdevindrà la *Sitges de muntanya*, segons frase de l'esmentat senyor rector.

Bona i germanívola amiatat férem amb l'admirable sacerdot, i, en acomiadar-nos d'ell amb una cordial estreta de mà, pronunciàrem de tot cor ja reveure...! Descendírem de Ciurana sota la xafor de l'hora migdial d'un dia d'agost amarat de sol. Allí dalt, el perfum del poníol i la puresa de l'aire saturat de les properes boscuries, ens ajudaven a respirar; però a la terra baixa ens molestaven les alenades de recó, rescalfades i mordents, i els nostres cosos regats de suor gairebé esdevenien calderes a punt de rebentar.

F. BLASI I VALLESPINOSA

Costums populars de Barcelona

UNA forta onada de modernisme i un estrany sentit d'universalitat, fan perdre per moments les característiques pròpies de ciutats i viles, i els costums patriarcals dels nostres avis; alguns d'ells, practicats durant segles i segles, són deixats de recó i suplantats per altres usos generals a tots els pobles, mancats de color típica i que res diuen de la personalitat pròpia.

El vent de l'universalisme ens ho arrabassa tot, i aviat el món tindrà un mateix matís, dolorosament molt pàl·lid i gris, i haurà desaparegut de pertot la preciosa nota típica, plena sempre de deliciosa frescor i de genial caràcter. La nostra estimada Barcelona, oberta a tots els vents de mar i de muntanya, i amb la seva hospitalitat ja proverbial, està més amenaçada que moltes altres ciutats, de perdre el seu preuat patrimoni de costums propis, per passar a patir aquesta unitonal monotonia i grisor característica de les ciutats cosmopolites. De molts dels costums vells, propis de les nostres festes tradicionals, ja solament resta un llunyà record, i ben aviat fins aquest s'haurà esborrat de la memòria de la nostra gent vella.

Un reduït grup d'amics de les nostres coses, sentint tota l'emoció de la valor dels nostres bells costums i tement pel seu total oblit, es varen fer el propòsit de reunir el màxim nombre possible de dades referents al que havien estat les festes barcelonines durant el segle passat per tal de fer-ne un senzill aplec i ofrenar-lo a llurs conciutadans. Causes alienes a la nostra voluntat han fet que no poguéssim anar tan lluny com era el nostre propòsit. Hem recollit tot allò que ens ha estat humanament possible, que no és pas gaire, per cert, tot i el bon ajut de l'amic N'Agustí Duran i Samper, arxiver del nostre Ajuntament, el qual ha posat a la nostra disposició tots els documents que ens han estat convenients, entre altres, les notes del malaurat amic nostre, En Ramon Nonat Comes, de les quals hem tret un bon profit.

Creiem estar molt lluny de tot el que pot dir-se referent a les festes barcelonines de l'any; no tenim ni en molt la pretensió de presentar un treball complet, i oferim tot el que nosaltres hem pogut escorcollar en vells papers i en el record, vivent encara, dels vells barcelonins, a altres recercadors més hàbils i enginyosos, que puguin arribar a escatir allò que nosaltres no hem pogut ni sabut fer, perquè completin aquest treball que avui donem solament esbossat.

El nostre pobre recull, almenys de moment, abarca tan solament els costums referents a les festes de caràcter públic, celebrades en determinats dies de l'any. Per aquest motiu les hem ordenat cronològicament, i pensem publicar en el BUTLLETÍ, cada mes i durant tot un any, les festes pròpies del mes. No ens ocuparem dels costums privats i familiars que poden ésser tema d'un altre treball per a més endavant. Les festes i diades movibles dintre el Calen-

dari, les hem posades en els mesos en què generalment solen caure, sense assenyalar-los data fixa. Demés dels costums pròpiament dits, o sia, dels actes i manifestacions de goig celebrats per a fruit de la festa, hem reunit també les preocupacions i supersticions pròpies de determinats dies de l'any, i relacionat amb el seu simbolisme i amb les festes que durant el mateix se celebren, com també hem aplegat els proverbis i dites populars que hi facin referència.

Per a donar més amenitat al nostre treball hem procurat d'il·lustrar-lo tot el possible, però sense sortir del gravat popular, utilitzant els dibuixos de la nostra imatgeria popular referents a les nostres festes, que no són pas pocs, en els quals hem trobat el nombre suficient d'elements per a il·lustrar les principals festes barcelonines.

GENER

Es creu que els dotze primers dies d'aquest mes simbolitzen els dotze mesos de l'any, i cada dia correspon a un mes, segons el seu ordre. La temperatura que faci durant aquell dia, serà el tipus del temps que regirà durant el mes que li correspongui, així, per exemple, si el dia 3 fa vent, el març serà ventós; si el dia 8 plou, l'agost serà plujós, etc.

Dia 1. És conegut per Cap d'any, i hom creu que les coses que durant ell es produeixen, són en més o en menys la mostra del que es farà i es produirà durant tot l'any; per això hom procura que es desenrotlli de manera ben agradosa, puix així tota la resta de l'any transcorrerà també agradosament. Hi ha molta gent que durant aquest dia procura comptar diners i intervenir en afers monetaris, puix així l'any que comença serà pròsper des del punt de vista econòmic.

Es creu que en aquest dia no convé treballar molt, però tampoc lliurar-se en absolut al repòs. Les feines començades aquest dia, es creu que porten en elles una certa felicitat i que acabaran en bé. Els nostres avis ajornaven fins aquest dia, el començament de les coses per les quals tenien molt d'interès en obtenir un bon èxit, portats per la creença que en aquest dia surten bé les coses que es comencen. Sembla que aquesta creença també la tenien els romans.

Els consellers elegits el dia de Sant Andreu (30 de novembre) prenen possessió del seu càrrec el dia de Cap d'any. En haver celebrat la cerimònia oficial de la presa de l'honorífic càrrec, ana-

ven al temple a donar gràcies a Déu per haver estat elegits, i, en havent dinat, s'organitzava la cavalcada del vidre, l'exposició d'objectes de vidre, que feien els vidriers en els voltants del Born i la Vidrieria, com un tribut rendit pel Consell al treball i a una de les arts en què més va brillar la nostra ciutat en èpoques passades.

Els menestrals i gent humil, aquest dia es vestien amb la millor roba que tenien i anaven a fer visites de respecte als avis i més prop-parents. Era de rigor portar els fills, els quals desitjaven als visitats que l'any que començava els fos ben pròsper i feliç. També eren visitades les amistats que més es distingien. Aquest dia era l'escollit per a esborrar diferències de família i per a retornar les amistats trencades, puix, pel bon auguri que el dia porta en ell, era cregut el més indicat per a tornar a lligar llaços trencats. Les visites es feien extensives als familiars o amics molestats, els quals en tal dia es deixaven portar per una tolerància que potser no haurien tingut en altres moments de l'any.

Entre les famílies es feia el dinar en comú, i tenien a gran goig el poder reunir al voltant de la taula una família ben nombrosa. El dinar es feia indistintament a casa dels avis o d'algun fill, segons convenia. Presidien la taula, l'avi i el nét més petit, un a cada cap. En arribar l'hora de les postres, era de rigor menjar neules,

El dinar de Cap d'any

i l'avi agafava la paperina, a la qual donava la forma d'una mitra, i amb ella coronava el nét més petit, el qual durant tota la resta del dinar no abandonava el seu capell de paper. Si, per alguna causa justificada, la paperina queia del cap de l'infant, era tingut com un mal presagi, i es creia que durant l'any hi hauria alguna dissort en la família. Aquest costum de coronar al més petit dels

presents i de donar al capell la forma d'una mitra, recorda la festa de Sant Nicolau i la dels Innocents, amb la qual molt possiblement té alguna relació.

En aquest àpat era costum molt arrelat, demés de les neules, per tal de poder fer la mitra per al més petit de taula, menjar tortell. En les famílies en què no hi havia mainada, sovint es precindia de les neules, però molt rarament del tortell. Pot ésser que aquest costum sigui una supervivència de la coca que en tal dia menjaven els romans.

La parròquia de Santa Maria celebra aquest dia la seva festa. Sembla un contrasentit que no ho faci el 15 d'agost, com lògicament ho hauria de fer. Entre les parròquies de Santa Maria i la de Santa Maria dels Reis, dita vulgarment del Pi, hi ha hagut des de fa segles una gran rivalitat i competència en tots sentits. La parròquia de Santa Maria dels Reis obtingué una concessió especial per a celebrar la seva festa el dia dels Reis, i amb això avantatjar a la de Santa Maria de la Mar; mes aquesta, desitjosa de no quedar-se enrera, obtingué el degut permís per a celebrar la seva a primer d'any, això és, en diada en que ja no podia avantatjar-la la del Pi, per més que fes.

Antigament els consellers assistien a la festa parroquial de Santa Maria amb tota cerimònia, i anaven després a la fira del vidre. Encara avui l'Ajuntament assisteix en corporació a la festa d'aquesta parròquia, i la Junta de l'obra obsequia a cada regidor amb un gros tortell.

Els parroquians celebraven aquesta diada particularment amb un menjar típic, consistent en fideus fins, amb canyella i sucre. D'aquest costum n'ha derivat la dita ciutadana de *els de Santa Maria, fideuers*.

Els veïns que formen la Junta de l'obra del temple de la parròquia del Pi, el mateix dia en reben les claus de mans del senyor rector, amb les quals tanquen i obren les tres portes del temple, per tal de fer prevaler així la seva propietat damunt d'ell, la qual perdrien, si per espai d'algun temps el deixaven al domini públic i no feien cap acte revelador de la propietat del mateix. Aquesta església, com la de Santa Maria de la Mar, són propietat dels parroquians, puix que varen ésser construïdes amb els donatius que aquests varen fer, i cada any es constitueix una Junta de l'obra, que conserva els drets de propietat del temple, els quals han d'exercir-se periòdicament perquè el temple no passi a ésser del domini públic.

En les cases en què hi havia mainada, abans de sopar, el cap

de família amb certa solemnitat penjava darrera la porta de la cuina, un exemplar de l'auca de *Les Funcions de Barcelona*, en els quaranta vuit redolins de la qual hi havia representats els principals passatges de les festes més importants de la ciutat. Aquesta auca constituïa el calendari infantil, puix la mainada encara que no sabessin de llegir, pel que representava el rústec i rudimentari gravat, sabien la festa a què es referia, i sempre estaven enterats de la diada que s'acostava, i reclamaven dels seus pares el compliment de la mateixa, almenys en aquella part que pogués representar un gaudi i un divertiment infantil. Com que durant el transcurs de l'any, i per causa de tant de tocar-la la mainada, es feia malbé, cada any era canviada, cap al tard del dia de Cap d'any. D'aquesta curiosa auca ens servírem també nosaltres per a il·lustrar en bona part el present recull.

A la Catedral es comencen en tal dia les Quaranta hores. Abans es feien seguides, com encara es fan a la Catedral de Girona, el Diumenge de Rams. El Diari d'En Brusi, o sia, el *Diario de Barcelona*, en sortir per primera vegada, féu constar l'església en què se celebraven les quaranta hores, i així ha seguit fent-ho tota l'altra premsa.

Dia 2. Mare de Déu de la Victòria. En record de la presa de Granada, en tots els teatres barcelonins es representava l'obra *El triunfo del Ave Maria*.

Dia 6. Festa dels Reis. Hom fa creure a la nostra tendra mainada que, tal dia com avui, els Reis de l'Orient van a visitar el Nen Jesús i que, en el seu viatge, passen per casa nostra i deixen joguines i presents a tots els nens i nenes que són bons minyons i que no fan enfadar als pares. Els fan creure que van muntats dalt de camells de mida gegantesca, que salten pertot arreu i entren per patis i llocs tancats, on deixen llurs presentalles. Porten un criat molt mal geniüt i rabiós, que es diu Gregori, el qual té unes orelles que sent les coses de tres hores lluny i s'entera de quins han estat els nois i noies dolents, i, en passar pel davant de casa seva, ho fa avinent als Reis, i aquests no li deixen res.

Els Reis són tres i es diuen Gaspar, Melcior i Baltasar, i són l'un blanc, l'altre negre i l'altre ros. El negre té aquest color, perquè és d'un país molt allunyat on tota la gent és negra; el ros, perquè és d'una terra on tothom té el cabell d'aquest color, i el blanc no ho és pas perquè sigui vell, puix que és el més jove de tots; mes

quan va arribar a l'establia on hi havia el Nen Jesús ajagut damunt quatre palletes, va ésser tanta la seva frisança per a veure'l primer que els seus dos companys, que amb una empenta els va apartar i es posà al davant, i el Nen Jesús el va castigar fent-li tornar tots els cabells blancs com la neu, tant, que sembla un vellet tot i ésser ben jove.

Si es vol obtenir llur favor, cal escriure'ls una carta en la qual se'ls ha de dir tot allò que es desitja, i així ells saben què volen els infants. En molts establiments, especialment de venda de joguines, solen posar a la porta un ninot de cartró, vestit de rei, segons la moda gòtica, semblant als que figuren en el joc de cartes, que és de la manera que el poble els veu i se'ls imagina, amb una bústia, dintre la qual els infants depositen la carta en demanda de joguines. Quan ja comencen a anar a estudi, se'ls sol dir que, si no fan la carta ells mateixos, els reis no els portaran res. Quan són molt petits, sol fer-la el pare o algun familiar pròxim. Hi ha hagut anys que algunes societats benèfiques han organitzat cavalcades compostes per uns simulats reis a cavall, seguits d'altres atzembles o carros carregats de joguines, que han estat cedides als infants d'asil i cases de beneficència; però abans de lliurar als asilats els objectes, han desfilat pels principals carrers de la ciutat; així han donat a la mainada una sensació de realitat.

Uns dies abans de la festa, molt especialment la vigília, la mainada anava pels carrers tocant unes trompetes de llauna; amb llur so cridava els Reis i els anava a rebre. Segons podem veure pels vells gravats populars, al·lusius a aquesta diada, també havia estat en ús a Barcelona, com encara ho és en molts llocs de Catalunya, el costum d'anar, els nois, pels carrers amb atxes enceses, la vigí-

La mainada quan anava a rebre els Reis

L'infant que troba els presents dels Reis

lia dels Reis a assenyalar als elevats personatges el camí que havien de seguir en llur viatge, perquè no es perdessin i no deixessin de passar per la nostra ciutat; nosaltres ja no hem aconseguit aquestes alimàries populars en honor dels Reis. De cap d'any fins a aquest dia, era organitzada una fira de joguines i objectes adequats per a ésser presents portats pels Reis. Avui aquesta fira encara subsisteix, com una continuació de la de Nadal, i se celebra en el carrer de les Corts Catalanes. Abans es feia a les places de Sant Jaume i de Santa Maria.

Hom fa creure als infants que, ja des d'entrada de fosc, els Reis escolten el que es parla de la mainada, per tal de saber si són o no bons minyons, i que aquell dia cal anar-se'n a dormir molt d'hora, puix que, si en arribar els trobessin desperts, no els deixarien res. Els infants que volen rebre presents dels Reis, han de posar les sabatetes al balcó. Referent a aquest costum, la tradició en conta un bell origen: Dos germanets, nen i nena, varen saber que el Nen Jesús era tan pobre, que no tenia sabatetes, i, perquè no anés descalç, li varen donar les seves. Les posaren al balcó, perquè, en passar, els Reis les recollissin i les portessin a l'infantó que dins l'establia tremolava de fred. També es diu que el posar la sabata al balcó, es fa perquè els Reis sàpiguen que en el pis hi ha mainada que espera els seus presents. Hi posen les sabatetes i no un altre senyal, perquè així sàpiguen si els infants són nens o nenes, i més o menys de la mida que són, per a deixar-los les joguines adequades al seu sexe i edat. També es posa al balcó una cassola o un altre recipient amb aigua, perquè els cavalls dels personatges beguin, si tenen set, i un grapat de palla o algunes garrofes, perquè els animals puguin menjar, si tenen gana. S'hi posa també un cove o cistell, perquè posin dintre els objectes regalats.

És costum, que els pares, perquè els fills no vegin les joguines abans del temps i perquè no se'ls desfaci l'encís de la cosa, les deixen a casa d'algun veí immediat que no tingui mainada; és preferit el veí que viu en el pis de sota i aleshores fan veure als infants que els cavalls no poden arribar tan amunt com ells viuen,

i cal penjar el cistell o cove amb una corda que vingui al nivell del pis de sota.

El dia dels Reis la mainada matineja per a veure quina ha estat la seva sort, i constitueix un quadro d'emoció familiar, veure la gran alegria dels infants en contemplar les joguines i dolços que han rebut en present.

Avui és costum de rebre especialment joguines i llatinadures; abans, que les joguines no estaven industrialitzades com avui i que en la majoria dels casos els mateixos infants se les feien, els Reis portaven altra mena de coses: roba, sabates, fruites, torrons, neules i, sobretot, varies coses d'engany, com cebes, patates, paperines amb cendra, pedres, bocins de fusta sense cap utilitat, però que, per la forma, poguessin donar la idea d'alguna cosa desitjada, tot embolicat amb gran nombre de papers i ben lligat, perquè el pobre infant tingués una bona feina a desfer-ho, i quedés sorprès en veure que contenia una cosa sense cap valor. Si eren nenes, era molt general el rebre en present un parell de trossos de carbó i un manat de teies, d'això ha derivat el que avui facin dolços imitant amb gran perfecció aquests dos elements per a fer foc. També era costum que els Reis portessin l'esmorzar acostumat de l'infant, el qual no se sabia avenir de la gran sagacitat dels Reis, que fins havien sabut com ell cada dia menjava tal o qual cosa per esmorzar, i n'hi havien fet present. Quan els infants eren molts i d'un mateix sexe, solien portar a cada u les mateixes coses, a fi d'evitar la discòrdia, i, sovint, escrivien damunt de cada objecte el nom del destinatari.

D'alguns anys s'ha establert el costum que entre persones grans d'estret llaç familiar, i sobretot entre promesos i casats de nou, es comprin mútuament coses desitjades i que puguin fer il·lusió, i es facin mútues presentalles, com si els Reis ho portessin.

La mainada, carregada amb els principals objectes rebuts dels Reis, sol visitar, el matí o la tarda, les cases dels parents més immediats, els quals generalment també els han comprat alguna joguina i els la regalen, tot fent-los veure que els Reis els l'han portat per a ells a casa seva. També és costum que, entre mainada veïna, es visitin mútuament i s'ensenyin allò que els Reis els han portat, i que els veïns grans vagin a les cases on hi ha mainada per veure què és el que els Reis els han dut.

Dies abans del de Reis, quan es veu un infant conegut, sol preguntar-se-li: —Què et portaran, els Reis, maco? I, un cop passat el dia, se'ls sol preguntar: —Què t'han portat, els Reis? Si el pre-

guntat vol significar que no li duren o que no li han dut res, sol contestar que li portaran:

*Un zing zing,
un té té,
una R i una E.*

Els presents dels Reis solen rebre's fins als nou o deu anys, mentre l'infant és capaç de creure de bona fe la facècia. La mainada ja espigadeta, que està en el secret de la cosa, es complau a descobrir-la als menuts; però aquests, portats per la seva il·lusió no s'ho creuen, i esperen els Reis amb ànsia infantil.

Dels presents fets pels Reis, es diu que aquests els han dut, i del fet de visitar una casa, es diu que hi han passat.

Quan algun infant s'entesta en veure els Reis, se li diu que aquests només es poden veure portant la camisa mullada, i una canya verda a la mà; com que la temperatura és freda, no dona bo de deixar-se mullar la camisa, i, altrament, en aquesta època de l'any no es troben canyes verdes; per aquest motiu el desig infantil és, naturalment, incomplible.

Es fa creure als infants que, al cap de vuit dies els reis tornen de Betlem cap a casa seva, i tornen a passar per les cases on han deixat joguines per als nens, i, si aquests han estat mal obedients durant aquells dies o bé han trencat les joguines, els les tornen a prendre.

En aquest dia, la parròquia de la Mare de Déu dels Reis, coneguda popularment pel Pi, celebra la seva festa parroquial. En la part alta de l'altar major, abans era col·locada una gran estrella lluminosa, que recordava l'estrella amb cua que va aparèixer quan nasqué Jesús i que va guiar els Reis fins a Betlem, puix no en sabien el camí.

Hi assisteix l'Ajuntament oficialment, i, en donar-li a besar l'infant Jesús, fa present d'un morabatí d'or; en canvi, rep un plec de quatre candeles de cera, una de les quals és més grossa que les altres. De les tres, de mida igual, l'una és blanca; l'altra, verda i l'altra vermella.

Irònicament es diu que els parroquians del Pi, el dia dels Reis, per dinar, mengen sèmola a la graella; per això es donava als veïns d'aquesta parròquia el dictat de *semolers*, i també el de *pastanagues*, per estar agregat a ella el gremi d'hortolans de Sant Bertran.

En aquest dia es començaven els balls de disfresses, i els teatres feien la darrera funció de la temporada d'hivern.

El dia dels Reis era el dia clàssic dels cops de pedra. Els nois grans, als quals ja no portaven res, tal dia com avui es feien passar el despit i mal humor fent grans pedrades, els d'un barri contra els d'un altre. La generació actual, si bé encara tenim una idea vaga dels *cops de pedra* que encara hem aconseguit pels afores de la ciutat i pels indrets més despoblats, no ens podem formar un clar judici del que aquestes baralles entre la mainada dels diferents barris de la ciutat, havien estat en els temps dels nostres avis. Els xicots de deu a quinze anys, armats de mandrons i de bassetges de tres, quatre o cinc ulls, segons els cordills que usaven en fer-les, teixides amb gran enginy, la majoria de les vegades a estudi i amb consentiment del mestre, armaven escamots, sovint molt nombrosos que, en deixar l'escola, sortien a despoblat en cerca d'una altra colla d'algun altre barri, que, portada pel mateix daler de baralla, es llançava al camp, i s'armaven veritables batalles de *cops de pedra*, en les quals moltes vegades intervenien fins homes grans, i en resultaven ferits, que cada colla cuidava de recollir i portar a casa on els pares els curaven sense protesta i considerant la cosa com un fet natural de la lluita. Transitar en determinades hores pels indrets despoblats de la ciutat, que llavors eren molts, comportava un cert perill, puix la mainada desafortadament els convertia en veritables camps de batalla. Les colles es dividien per barris, i fins, dintre d'aquests, es barallaven els deixebles d'una escola amb els d'una altra. Les colles més fortes i considerades com a més valentes eren les de la Barceloneta i de Sant Antoni.

Quan els primers venien cap a ciutat en so de guerra, de seguida corria la veu entre la quitxalla de les colles de Sant Pere i Santa Maria, que es reunien per a combatre l'enemic comú, i, al crit infantil de guerra, que encara ha arribat ben viu fins a nosaltres, de *Ostia arriba arriba* es trobaven els combatents en l'espai despoblat on avui hi ha el Pla del Palau, i allí s'entaulava una veritable batalla de la qual sempre resultaven ferits d'amdues bandes.

La colla de Sant Antoni era així mateix cèlebre; i més tard es concentrà la feresa i braó dels lluitadors en els xicots del carrer dels Salvadors, tant és així que, referint-se als cops de pedra, eren corrents entre la mainada barcelonina, els proverbis

*Els de Sant Antoni
són de la pell del dimoni.*

*Els del carrer dels Salvadors
cada un val per dos.*

En el paratge on avui hi ha el mercat de Sant Antoni hi havia un petit turonet dalt del qual s'enturonaven els pedregaires de la colla de Sant Antoni, i des d'allí feien cara a les colles que baixaven de Sans i de Gràcia a buscar-los el cos. S'armaven dures batlles que feien difícil el trànsit per aquell lloc, aleshores tan concorregut, en el cap al tard dels dies d'estiu en què, sortida la mainada d'escola, es dedicava a un esport tan singular. A fi d'acabar aquestes baralles canibalesques entre mainada, l'Ajuntament va crear el cos de municipals de cavall, que guardava els afores de la ciutat i perseguia els infants quan sospitava que podien ésser pedregaires. La mainada, que cregué veure en l'uniforme una semblança amb el de l'exèrcit rus, segons uns ninots que hi havia en les cobertes dels cartipassos en ús per aquells temps, puix hi figuraven els soldats de tots els exèrcits, va crear el crit, despectiu per als pobres municipals, que deia *la Rússia dalt d'un carro*, amb el qual els increpava, i fins els apedregava. Més que la institució d'aquest cos muntat, contribuï a l'acabament dels *cops de pedra*, la urbanització dels afores, que reduí els camps d'acció dels combatents, i, més encara, féu difícil als lluitadors el poder trobar pedres.

Els dies tradicionals dels grans *cops de pedra*, en què totes les colles es llançaven al camp, i es barallaven les unes amb les altres i feien variades combinacions d'aliances i convivències per a donar a les pedrades una màxima extensió, eren la vigília del dia dels Reis i el matí i tarda d'aquest.

Dia 7. Canonització de Sant Ramon de Penyafort. La vigília, la gent de mar anaven al convent de Santa Catarina a cercar la bandera de la canonització de Sant Ramon, i, en llarg seguici, la portaven a la platja on la tradició deia que havia desembarcat el Sant, en el seu meravellós viatge de retorn de la conquesta de Mallorca. Aquest lloc es trobava en una petita platgeta que hi havia a l'antiga Plaça del Vi, on avui hi ha la Plaça d'Antoni López. Mariners i pescadors, després d'una petita cerimònia en la platgeta, mullaven amb les ones la part superior de la bandera, puix creien que així obtenien el favor del Sant, que els protegia la pesquera i ajudava a apaivagar la mar quan es posava brava. Un cop remullada la bandera, tornaven al convent de Santa Catarina, que era de l'orde a la qual havia pertangut Sant Ramon. Allí se celebrava una solemni festa religiosa en honor del Sant, sota el patronatge de la gent de mar. Aquesta pràctica deixà de fer-se després de l'any 1835, que amb motiu de la crema dels convents es va perdre la bandera.

Sant Ramon de Penyafort era confessor i home de confiança del gran Rei Jaume I, i amb ell anà a la conquesta de Mallorca. El rei, tot i ésser casat, s'emportà per companya una dama aragonesa, anomenada Berenguella, amb la qual seguia una conducta no gaire correcta; per això més d'una vegada el tingué d'amonestar Sant Ramon; però el rei se sentia més atret per la simpatia de la dama que per les amonestacions de Sant Ramon. Això obligà a aquest a amenaçar el monarca que, si no s'esmenava en la seva conducta, el deixaria. El rei va témer que el seu confessor l'abandonés, i manà a tots els patrons de naus i barques que no embarquessin cap clergue, sota amenaça d'ésser penjats. Sant Ramon amb un seu company anà al port de Palma per a embarcar-se; mes tots els patrons li feren avinent l'ordre que tenien rebuda del rei. Veient que no podia embarcar-se, se n'anà amb el seu company cap a Sòller, cregut que allí trobaria qui el portés a Barcelona; mes, fins a aquell port havia arribat l'ordre reial. Aleshores el Sant estengué la seva capa damunt les ones; plantà al mig el seu gaiato, com a arbre; la imatge del Sant Crist per timó, i amb el cordó per a governar-la, es féu a la mar amb tan fràgil barca, sol, puix que el seu company no el volgué seguir. Al cap de sis hores, va desembarcar a Barcelona, en la platgeta que hi havia allí on avui comença el moll de les Balears. En record de tan gran prodigi, van alçar damunt una roca que hi havia prop de la platja, una capelleta que recordés el fet a les generacions venidores; i, en foradar la roca viva per a sentar-hi els fonaments de la capelleta, hi van trobar una imatge de Santa Catarina, la qual cosa fou considerada com un portentós miracle. Hi ha una cançó popular, generalment amb aire de cançó de bressol, que descriu aquest fet. Per aquesta raó la gent de mar de Barcelona el tenien com un dels seus patrons.

Dia 15. Sant Maur. És l'advocat per al mal de *llomadura*. Les classes populars barcelonines tenien gran fe en una imatge d'aquest Sant que posseïa un antic ferrer del Padró, que més tard va passar al carrer del Príncep de Viana, no sabem si per canvi d'estatge del ferrer del Padró o si el ferrer d'aquest segon carrer era un altre. De pocs anys la imatge ha passat a un altre establiment del mateix carrer en el qual no és exercit cap mena de treball ni indústria.

Davant de la imatge crema sempre una llàntia d'oli. Les persones llorades n'hi porten un cetrill per a alimentar la llàntia, i fan

una almoïna voluntària. Els propietaris de la imatge resen una oració especial al Sant, i així s'obté la curació del pacient.

Junt amb la imatge, té, el posseïdor d'aquesta, un llibre en el qual són apuntats els noms i adreça dels que desitgen curar-se, inscripció que sol fer-se encara avui. Així s'obté l'avantatge de no patir mai de *llomadura*.

Les festes dels Sants Pau ermità, Pau apòstol, Maur i Antoni Abat, s'escauen dintre l'espai de set dies, o sia, una setmana, que és coneguda per la *setmana dels barbut*s, puix que tots quatre Sants porten llarga barba. És considerada com la setmana més freda de l'any.

Dia 17. Sant Antoni Abat. És conegut pels noms de Sant Antoni del Porquet i Sant Antoni dels Ases.

Segons una antiga tradició, acceptada per tots els biògrafs estrangers, aquest Sant havia estat a Barcelona, i el porquet amb què sempre el pinten és barceloní. Diu la veu popular que el governador de la nostra ciutat, mentre Sant Antoni obrava els seus grans miracles a la Tebaida, tenia una filla molt greument malalta, puix que els mals esperits se li havien posat al cos. Sabedor de les miraculoses cures obrades per Sant Antoni, trameté uns emissaris a visitar-lo i demanar-li per amor de Déu, que volgués venir a treure els mals esperits del cos de la donzella. Després de llarg i penós viatge varen arribar els enviats al desert. Es varen presentar al Sant i li varen exposar l'objecte de la seva visita. El Sant, després d'haver-los escoltat, els va dir que ja aniria a visitar la malalta, però que aleshores li era impossible, i que no els podia acompanyar, puix que altres afers el retenien al desert en què es trobava.

Un cop els emissaris havien tornat a emprendre el viatge de retorn, Sant Antoni s'enfilà dalt un núvol i féu camí dret a Barcelona. Baixà a terra prop de la mar, en una platja que hi havia, en aquells temps, en el lloc on poc més o menys hi ha avui la plaça d'armes del parc de la ciutadella. Als pocs moments de trobar-se a Barcelona, se li presentà una verrea que llançava uns llastimosos grinyols i que portava a la boca un garrinet acabat de néixer, cama-torçat i que no podia caminar. El va deixar als peus del Sant; aquest prengué la bestiola, li senyà la cama, i el menut garri al moment es va redreçar i es posà a caminar com si hagués nat dret igual. Sant Antoni visità després la casa del governador i va senyar la filla malalta, la qual va quedar guarida al moment. El

porquet agraït de la cura mai el va deixar, l'acompanyava pertot arreu, i, com que va viure més que Sant Antoni, quan aquest fou mort, li va cavar una fossa i el va enterrar. Hi ha molts altres detalls i variants de la llegenda; els passem de llarg, perquè no fan al cas en el moment present.

La devoció a Sant Antoni és, potser, vivent a Catalunya ja del temps en què aquest vivia, i pel fet esmentat, se l'ha tingut com a patró del bestiar, així com altres pobles tenen a Sant Eloi. Totes les persones que tenien al seu servei animals de peu rodó, feien festa en tal dia, i portaven el bestiar a beneir a fi d'obtenir la protecció del Sant contra tota malura. Aquesta festa, molt popular, corria a càrrec de tres gremis: del de Llogaters de mules, de Traginers i de Bastaixos de Ribera. Els primers es dedicaven al transport de persones i mercaderies per dintre i fora de la ciutat; els segons al tràfec i tragí entre els pobles, i els tercers al transport dels articles que arribaven per via marítima. Aquests gremis en el seu temps havien tingut una gran importància puix abans de l'establiment del ferrocarril i de l'extensió dels carros, tot el transport havia de fer-se per mitjà de muls i mules. Això donava lloc a que el gremi de llogaters d'aquestes i de traginers fos molt nombrós. Aquests portaven un vestit especial, constituït pel gec i calces de vellut llis, amb unes aplicacions sobreposades a les mànegues, fetes també de vellut, però de color diferent, i per botons usaven avellanes o ametlles sobrefilades de cotó, els humils, i de fils d'or, els que es tenien per rics. Aquests gremis tenien l'estatge a la plaça dita dels Traginers, encara existent; en un dels seus angles ostentava una capelleta de Sant Antoni, patró del gremi, al qual dedicaven una gran festa.

El diumenge abans del Sant, al mig de la dita plaça encantaven el càrrec d'abanderat de la festa, càrrec que tenien en gran honor, el qual era concedit al més dient. Alguns anys de competència arribaven a pagar-ne més enllà d'una unça. Un cop concedida la bandera gremial, al major postor, se l'enduia a casa seva i la posava al balcó per a lluir l'honor, comprada amb diner, fins al dia del Sant Patró. Escollia, de les seves amistats dintre el gremi, els dos companys que més preferia, els quals li sostenien els cordons de la senyera. Rebien el nom de cordonistes. El dia del Sant, de bon matí, es reunien a casa de l'abanderat tots els agremiats per a formar la comitiva. L'abanderat els obsequiava amb un refresc. Es formava una comitiva de genets muntats en les millors cavalleries que cada u tenia; aquestes anaven amb corretjam nou, algunes ve-

gades xapat d'argent, i totes enflocades amb borles i cordons de passamaneria; algunes lluien el brocall també d'argent. Al cim del cap portaven un alt plomall, format, de vegades, per un lluit pom de flors, i altres vegades per flocalls de passamaneria, del qual procuraven que pengessin el major nombre possible de monedes d'or, ben lligades i enfilades, perquè no caiguessin amb el trot dels cavalls. Els genets lluien el millor vestit de drap negre i barret de xemeneia.

Organitzada la comitiva, feia cap, abans de l'enderrocament del barri de Ribera, al convent de Santa Clara, situat aleshores en els terrenys ocupats avui pel Parc de la Ciutadella, on, segons la tradició, va prendre terra Sant Antoni, en arribar a la nostra ciutat. Amb tal motiu hi havien bastit una capelleta, que, uns segles després, fou cedida a les monges damianes, les quals hi alçaren el convent de Santa Clara. Un cop enderrocat aquest, tota la devoció al Sant ermità de la Tebaida, es traslladà a la seva capella de prop del portal dedicat a Sant Antoni, on fins aleshores solament havien anat a beneir el bestiar els pagesos de les hortes de Sant Bertran i Sant Antoni, i els de Sans i Hostafrancs. El capellà, acompanyat d'un escolanet, donava la benedicció al cavall i al seu genet; feia menjar al primer un panellet; el genet rebia uns panells, també beneïts, damunt els quals hi havia la forma d'una creu, i remunerava la benedicció amb una moneda, que mai podia ésser de coure. El genet que es tenia per tal i volia provar que era ben garrit en l'art de cavalcar, feia alçar el seu cavall potes enlaire i, sostenint-se l'animal només amb les de darrera, li feia donar tres ràpids giravolts, que rebien el nom de *tres tombs* enmig de les proves d'admiració dels circumstants, que mai eren pocs. Quan tots els cavalls de la cavalcada havien estat beneïts, aquesta anava a donar un volt per la ciutat i visitava les cases dels prohoms dels gremis, les autoritats i, si hi havia a la ciutat alguna persona reial, anava a fer una passada per davant l'edifici utilitzat com a palau reial, que abans havia estat l'Halla dels draps. Abans d'anar a dinar feien una visita a la plaça dels traginers, on els esperaven les juntes i la plana major dels tres gremis que no havien concorregut a la cavalcada.

El migdia es dissolia la cavalcada, i cada u anava a dinar a casa seva. Era obligat el menjar per postres, a més dels tres panells que solien rebre de mans del capellà, coca del Forn dels Àngels, anomenat així perquè estava situat en aquest carrer, famós establiment de dolceria, que gosava de gran fama i predicament, que estava instal·lat en l'hort de l'antic convent del Carme, que més

tard fou Universitat, i que tenia la seva entrada quasi al davant del carrer del Peu de la Creu. Un dels darrers propietaris d'aquest forn trobà el secret de fer un ungüent que obtingué gran crit entre els vells barcelonins, i encara avui usat, conegut per ungüent dels Àngels; però la fama de l'ungüent li perjudicà les seves elaboracions de pastisseria, puix el poble cregué trobar en aquestes gust d'ungüent. La fama del Forn dels Àngels, va enterbolir-se per a donar pas al Forn de Sant Jaume, que aviat es va fer seva la simpatia de Barcelona, la qual ha arribat ben viva fins a nosaltres.

A la tarda se celebrava un gran ball a l'aire lliure en la ja indicada plaça, al qual concorrien tots els gitanos de Sans, i donaven amb els seus cants i ballarugues un caient mig gitanesc a la festa. Més tard va celebrar-se el ball a la nit, i fou escollit el local de la Patacada; allí feien un ball molt lluit, en el qual l'abanderat tenia l'obligació de vetllar perquè tothom guardés la deguda compostura. Per això es passejava pel ball, armat d'una alta vara que li donava el caràcter de suprema autoritat.

Al vespre solien fer un sopar col·lectiu en una de les fondes més acreditades.

La festa religiosa havia estat també celebrada a la Seu, on els Llogaters de mules, que formaven el gremi més ric i principal dels tres, tenia una capella, situada en l'absis.

Demés dels tres gremis citats, anava a fer beneir el bestiar, tothom que tenia algun animal de peu rodó; aquell dia, si no era per circumstàncies molt especials,

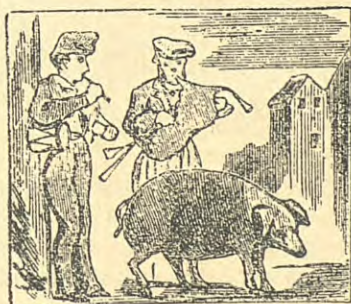
La cavalcada dels tres tómb

no es feia treballar aquesta mena de bestiar, puix es considerava que era la seva festa, i que dedicarlos al treball el dia del Patró, era una ofensa feta a aquest.

Els tres gremis, que tant de lluïment havien donat a la festa, que venia a constituir una de les més populars de la nostra ciutat, varen desaparèixer emportats pel corrent del temps, transformador de tantes coses velles, i en certa manera varen ésser substituïts pels de cotxers i carreters, els quals també seguiren fins a cert punt les tradicions dels seus predecessors. Els típics *tres tombs*, o sia, el fer giravoltar el cavall, dret, sense perdre la cavalcadura, foren interpretats d'altra manera, i la cavalcada va anar a donar tres voltes per l'illa de cases en què hi havia enclavada l'església de Sant Antoni, avui agregada al convent de PP. Escolapis. L'encant de la bandera s'ha conservat durant molts anys; la coca ha estat substituïda per un tortell, que moltes vegades porten els genets penjat del braç quan van a beneir; el sarau ha estat fet, alguns anys, pels cotxers, en el saló de la Llotja, i avui es fa encara en altres locals. Demés de l'església de Sant Antoni, es feia també benedicció de cavalleries en la dels Àngels. El sopar col·lectiu ha durat també bastants anys. És de notar que, així com abans els tres organismes es reunien per a fer millor la festa, avui no solament no es reuneixen, sinó que fins es divideixen; i molts anys tant el gremi de cotxers com el de carreters han fet més d'una colla cada un. Els cavalls van molt enflocats de cap i cua, però solament de passamaneria; no llueixen or i argenteria, com abans. Es conserva encara, fins a cert punt, la tradició d'anar a fer una passada per la Plaça dels Traginers.

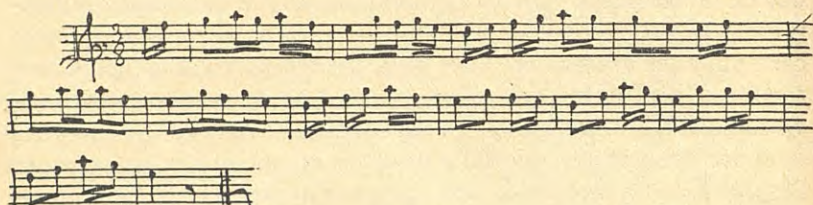
L'antiga cavalcada dels *tres tombs*, havia revestit una gran solemnitat i importància, i venia a ésser com una imitació de la gran cavalcada del vidre, feta pels consellers el dia primer de l'any, però per la gent menestral de la ciutat.

Aquest dia començava a sortir pels carrers de la ciutat, la caravana de la *Rifa del Porc de Sant Antoni*, formada per dos o tres corralers que menaven tres porcs de tres mides diferents (el més gros amb prou feines si podia bellugar-se de tant de greix) un parell d'empleats de l'Hospital de

Comitiva de la rifa dels porcs de Sant Antoni

la Santa Creu, que era l'organitzador de la *rifa*, i una orquestra rústega composta d'un sac de gemecs i un flubiolaire i tamborinaire. Anaven voltant els carrers de la nostra ciutat tot deixant sentir el so d'una tocada tradicional, que tot Barcelona coneixia prou bé i que donem adjunta. Aquesta rifa va ésser establerta per

Tornada del sac de gemecs que acompanyava els porcs de Sant Antoni

a mantenir dos frares Antonians, comunitat especialment creada per a cuidar i curar els pobres masells, a Viena del Delfinat, i que tenia establerta una casa a Barcelona, on era curada aquesta terrible malaltia, coneguda entre nosaltres per *foc de Sant Antoni*. Es deien antonians, perquè la seva orde va ésser fundada en una església on es guarda el cos d'aquest Sant, sota l'advocació del qual posaven totes les esglésies, convents i hospitals per ells fundats. A Barcelona fundaren el de Sant Antoni, on avui hi ha els PP. Escolapis. Quan per millor coneixement de l'origen d'aquest terrible mal, va obtenir-se que minvés, la comunitat va perdre la seva raó d'existir i es va dissoldre. El seu Hospital passà a formar part del de la Santa Creu, que també va recollir els dos frares que restaven a Barcelona, i establí la rifa dels porcs de Sant Antoni per a subvenir a les seves necessitats.

Els bitllets de la rifa costaven un sou, i el sorteig se celebrava el dia del Dijous gras. Aquesta rifa fou celebrada fins l'any 1882, en què, per real disposició foren privades les rifes particulars, i solament restà la del govern.

Dia 20. Sant Sebastià. Atacada la ciutat per una terrible pesta, que causava una gran mortaldat entre els seus habitants, l'any 1466, el Consell de Cent, invocà la protecció de Sant Sebastià, i la plaga va minvar considerablement. Per tal benifet, obrat pel Sant en favor de la nostra ciutat, el Consell el va declarar Patró de Barcelona, i va considerar dia festiu el de la seva commemoració. Més

tard, en 1506, una nova pesta flagellà la ciutat, i aquesta renovà el vot a perpetuïtat i li aixecà una església en la Plaça del Vi, que passà aleshores a dir-se de Sant Sebastià. La capella fins fa un parell d'anys ha subsistit davant les voltes dels Encants vells, si bé tancada al públic culte, i destinat l'edifici a fins profans. La ciutat es procurà algunes relíquies del Sant, i el Consell manà cisellar una preciosa imatge en argent i un magnífic reliquiari, que es conserva avui en l'Arxiu històric de la ciutat, preada obra de l'orfebreria medieval catalana.

Els gremis de cofrers i matalassers l'escolliren per Patró. Cada any, se celebrava una processó, que anava de la Seu a Sant Sebastià, a la qual assistien els consellers, en representació de la ciutat, i el Capítol Catedral, en record que fou un canonge de la Seu el qui cedí a la ciutat, entre altres, la relíquia del Sant. La relíquia era portada sota tàlem, i les vares d'aquest eren sostingudes per consellers, canonges i prohoms dels gremis de cofrers i matalassers, els quals hi concorrien en corporació, mestres, fadrins i aprenents. Arribat el seguici a l'església de prop la Llotja, la relíquia era posada a l'altar major, i se celebrava una solemne festa, en la qual els consellers, canonges i prohoms dels citats gremis ocupaven llocs preferents, per ordre de categories. Després de la crema dels convents, en què fou tancada al culte l'església de Sant Sebastià, la festa va celebrar-se a Sant Miquel, o sia, la capella dels consellers; i, després d'haver enderrocat aquesta, per efecte de la reforma de la Plaça de Sant Jaume, la festa s'ha vingut celebrant en l'església dels Sants Just i Pastor. Aquesta corre a càrrec de la ciutat, segons el vot fet a perpetuïtat, si bé creiem que, per ignorància o per abandó, ja no hi concorre cap representació de l'Ajuntament.

L'estatueta cisellada en argent, propietat del Consell, sembla que és anterior al reliquiari, i devia presidir la processó abans que la ciutat pogués obtenir la relíquia del Sant. Fa pocs anys que en el gremi de matalassers, encara es guardava un preciós drap mortuori, en el qual hi havia brodada en or la imatge del Sant. Constituïa una valuosa obra de mèrit.

El barri dels Encants, el tenia per Patró, i en aquest dia celebrava la seva festa de barri, la primera de l'any que es feia a Barcelona. No la descrivim per ésser igual que totes les altres i no oferir cap particularitat. En una altra ocasió ja descriurem aquesta mena de festes populars.

Des de l'any passat ha estat innovat un costum que, si bé no

pertany al dia d'avui, fa referència a Sant Sebastià; per això considerem pertinent de citar-lo. En passar la processó de Corpus per sota l'arc gòtic novellament bastit en el carrer del Bisbe, en el moment de passar la Custòdia ha estat exposada la relíquia del Sant que ens ocupa, costum que possiblement deurà seguir-se i que creiem convenient de fer constar.

Dia 25. Conversió de Sant Pau Apòstol. Fira de Tortells pels voltants de l'església de Sant Pau del Camp. És de consuetud entre els vells barcelonins menjar tortells per postres en el dinar i fins en el sopar, entre gent menestral, costum que ha donat peu a la dita barcelonina: *Per Sant Pau, tortells*.

Venint de comprar el tortell
de la fira de Sant Pau

Aquest Sant era Patró del gremi d'espasers i daguers. El gremi posseïa com a símbol una preciosa espasa de proporcions gegantines, i cada vegada que sortia amb caràcter oficial o en corporació, segons consuetud molt antiga, anava precedit per un entremès vivent, que figurava Sant Pau, Patró del gremi, representat per un home que anava armat amb la gegantesca espasa al coll. Per tal que li escaigués la mida de l'espasa, calia cercar un home d'altíssima es-

tatura, el qual anava al davant de la comitiva convenientment disfressat, amb una corona metàl·lica daurada, fent un pas estrafet i estudiat. La visió d'aquest extravagant personatge, molt popular en la ciutat i que sovint es canviava, puix sempre era preferit el més alt que es trobava, va donar lloc a la formació del proverbi: *Alt com un Sant Pau*, usat per a qualificar una persona molt alta. És de remarcar que no es diu «com Sant Pau», puix, segons la llegenda, aquest era molt petit i desnarit.

L'espasa del gremi d'espasers i daguers, que era un valuós document històric de la nostra vida gremial i fins de la vida popular de la ciutat, va passar a formar part de l'armeria Estruch, i va anar a l'estranger quan aquesta fou venuda.

Existeix la preocupació mèdica que, si s'inscriuen els infants en el llibre de la confraria de Sant Pau, queden preservats del mal anomenat popularment *mal de Sant Pau* (epilèpsia). En fer la ins-

cripció, cal donar una petita almoina a la confraria (abans eren dos sous; més tard, vuit quartos; avui, un ral). Aquesta creença i costum d'inscriure els infants en el llibre, data de l'època medieval.

L'entremès dels espasers figurant un Sant Pau de mida agegantada

El llibre actual fou estrenat en 1809. Per a sufragar les despeses es fa una rifa de dos tortells, l'un més gros que l'altre. Abans, el diumenge següent al dia del Sant es feia un ofici solemne en la mateixa església, conegut per *la tornaboda*.

La fira dels tortells, així com la rifa i la consuetud de menjar-ne per postres, potser són un record dels temps en què el dia de Sant Pau era festa de precepte.

Aquest dia se celebrava la festa de la Casa de Convalescència, en record d'anomenar-se Pau el fundador. En la capella de la casa avui tancada al culte, se celebrava una solemne festa religiosa a la qual concorria la junta i tots els malalts convalescents. A aquests se'ls donava un dinar extraordinari, i, al matí, en sortir de missa, era servit un esmorzar a tothom que es presentava al refectori de la casa. Consistia en xocolata desfeta i melindros, i hom podia repetir tantes vegades com desitjava. No cal dir que aquest esmorzar era concurridíssim, puix no deixaven de fer-hi cap tots els captaires de Barcelona, molta gent humil del barri de Raval, particularment, els estudiants de la Universitat, establerta aleshores en el convent del Carme, perquè l'entrada venia al davant de la de l'Hospital, i molt especialment les *cigonyes* o estudiants de medicina, així anomenats, perquè al cim de la cúpula de l'antiga facultat, establerta davant la Casa de Convalescència, hi havia com a motiu ornamental una grossa cigonya de ferro; l'acció del temps li va rovellar les potes, i un dia caigué amb gros estrèpit. Pot suposar-se que, intervenint-hi amb gran abundor l'element estudiantil, la festa revestia sempre un caire de gran alegria i es feia molta gatzara. Fa molts pocs anys que ha deixat de practicar-se aquesta curiosa festa popular.

Dia 30. Sant Pere Nolasc. En aquest dia, en temps dels nostres besavis, es feia una solemne festa religiosa en la capelleta de Sant Pere Nolasc, situada a la Baixada de la Canonja, sota mateix del que havia estat terradet de l'antic palau dels reis de la Corona d'Aragó. Fa alguns segles que en aquell lloc hi havia hagut l'Hospital de Santa Eulàlia, un dels primers que hi hagué a Barcelona, si no el primer de tots. Fou construït en terreny cedit pels nostres antics Comtes, prop del seu palau, perquè ells mateixos poguessin baixar-hi amb facilitat a cuidar els malalts, un cop cada setmana, i en ell morí, per expressa voluntat seva, el Comte Berenguer el Gran, rodejat de pobres. En constituir-se l'orde de la Mercè, per favor del rei En Jaume I, tingué allí la seva primera estada,

fins que el noble Bernat de Plegamans li cedí un terreny a Vilanova de les Roquetes, prop de la mar, on es varen traslladar els mercedaris i hi residiren fins a la crema dels convents. El cos de Sant Pere Nolasc fou enterrat en aquella petita capelleta, en la qual sempre més va celebrar-se una solemne funció religiosa el dia de la seva festa. El record de l'enterrament del Sant en aquell lloc, fou ignorat durant alguns segles, fins que un dia, fent recerques va ésser trobat, segons ens conta la llegenda.

La capelleta de Sant Pere Nolasc fa anys que ha desaparegut, i, amb ella, el que havia estat terradet del palau dels comtes d'Aragó, i en el lloc on havien estat situats una i altre, encara es pot veure un altre terradet de construcció moderna i sense cap resta arqueològica del que havia estat en altre temps.

REFRANER

*Matiner de gener,
gastador d'oli.*

*De gener n'hi ha hagut molts de bons;
de febrers, no gaires.*

*El mes de gener
és com el bon cavaller.*

Alludeix a la creença popular que aquest mes sempre comença amb la mateixa temperatura amb què acaba.

*Moltes pluges en gener
mala anyada soldrà fer.*

*Quan el mussol canta en gener
un altre hivern ve.*

*Mata el porc pel gener,
si vols que es conservi bé.*

*A pesar del gener
floreix l'ametller.*

*Lluna de gener
l'amor prevé.*

*Pollastre de gener,
cada ploma val un diner.*

*Vols conèixer el gener?
mira l'ametller.*

*Primer d'any llegany,
mal any.*

*Pluja per Cap d'any
mal any.*

*Ceba de Cap d'any
fa bon averany.*

*Qui treballa el dia de Cap d'any
treballa tot l'any.*

*Per any nou,
un pas de bou.*

*Pels Reis
ase és qui no ho coneix.*

*Pels Reis,
un pas de vell.*

Aquests tres darrers alludeixen a l'allargament del dia.

*Pels Reis, el dia creix
i el fred neix.*

*Per Sant Julià,
un pas de ca.*

Alludeix a l'allargament del dia.

*Sant Julià
totes les festes va engegar,
menos la Candelera,
que li va quedar darrera.*

*Sant Antoni del porquet
del gener n'és el disset.*

*Per Sant Antoni
ja es comença a fer el Toni.*

Es refereix a que ja comencen les festes de Carnestoltes.

*Per Sant Anton,
Carnestoltes som.*

*Per Sant Antoni,
un pas de dimoni.*

Alludeix a l'allargament del dia.

*Sant Antoni del porquet
a les velles fa carassa
i a les joves fa l'ullet.*

*Per Sant Sebastià,
l'oreneta ve i el tord se'n va.*

*Per Sant Sebastià,
un pas de marrà.*

*Per Sant Sebastià,
una hora s'allarga ja.*

*Per Sant Sebastià,
ase serà qui no ho coneixerà.*

Els tres darrers alludeixen a l'allargament del dia.

*Per Sant Vicens,
el sol ja baixa pels torrents,
i on no baixarà
casa ni vinya no s'hi farà.*

*Per Sant Vicens,
cauen els glaços
i entren els vents.*

*Sant Vicens
treu el fred
i porta el vent.*

*Per Sant Pau,
una hora hi cau.*

*Per Santa Agnès
una hora més.*

*Per Santa Agnès i Sant Fruitós
fa el fred més rígorós.*

JOAN AMADES

Crònica

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

DESEMBRE DE 1928

Viatge per Noruega.—El dia 7, el soci senyor Pere Gabarró i Garcia, donà la segona conferència sota l'esmentat títol.

Aquesta conferència, continuació i final de la relació de l'interessant viatge des de Bergen a Oslo, comprengué la visita als grans fiords, el viatge en ferrocarril a través de la muntanya i la

descripció d'Oslo. Tota la conferència fou feta a base de les belles fotografies preses pel viatger, el qual les acompanyà amb descripcions i comentaris interessantíssims.

Excursions d'hivern a Andorra.—El senyor Josep M.ª Guilera i Albinyana dissertà sobre l'esmentat tema, en la conferència que donà el dia 14 del mateix mes. Pel seu interès, el text d'aquesta conferència serà publicat íntegre en el pròxim número d'aquest BUTLLETÍ.

Impressions d'un viatge a Rússia.—Sobre tan suggestiu tema, el senyor Francesc Blasi i Vallespinosa donà una conferència, el dia 21, continuació de les que amb idèntic enunciat explicà durant el passat mes de novembre. Com llavors, ens remetem, per a la ressenya d'aquesta conferència, al llibre que s'està preparant.

Socis ingressats durant el quart trimestre de 1928.—Joan Pallàs i Carreres, Germà Rodríguez i Arias, Pere Pujol i Casademont, Ina-Maria Viscarri i Enberg, Orió Bernhard i Kroittli, Carles Enric Ordeig i Fontanals, Lluís Broquetas i Rius, Lluç Beltran i Florez, Ricard Beltran i Florez, Jaume Vidal i Bages, Antoni Lluch i Lluch, Víctor Miró i Guasch, Francesc P. de Jaumar i de Bofarull, Carlota Dubler i Meyer, Pere Torres i Morell, Frederic de la Cruz i Pagès, Eduard Soler i Ferrandiz, Joan Josep d'Orús i de Cortada, Jaume Rumagosa i Estrada, Joan Santamaria i Monné, Bonaventura Clotet i Franquesa, Ignasi Ventosa i Despujol, Marià Ventosa i Despujol, Elíseu Meifren i Roig, Francesc Carné i Pujol i Francesc Llevat i Balada.

SECCIÓ DE FOTOGRAFIA. *Excursió al Castell de Llorenç i Arbós.*—El dia 2 es realitzà aquesta excursió a les terres planes del Penedès. Els excursionistes sortiren, pel Parador del Passeig de Gràcia, amb el tren que els portà fins a Arbós, des d'on, en autòmnibus, anaren, en deu minuts, a Banyeres, per a emprendre, des d'allà, l'excursió a peu.

Ja a Llorenç del Penedès, on visitaren el Castell, feren també una visita a la possessió del senyor Marquès de Grinyí, situada a un quart lluny del poble.

De retorn a Arbós, el tren els portà altra volta a Barcelona, després d'una passejada excel·lent.

Excursió al Castell de Requesens, Colliure i Banyuls. A l'objecte de situar-se, els excursionistes sortiren de Barcelona, el dia 7, amb l'express de les 18'50, i anaren a fer nit a Figueres.

El dia 8 començaren l'excursió en auto des de Figueres a Cantallops. Per una drecera empengueren a peu el camí que mena al Castell de Requesens, que és un dels ben conservats a Catalunya. Fa dotze anys que fou reconstruït, i actualment, el seu propietari, senyor Duc de l'Infantado, hi fa obres d'embelliment i consolidació.

Després d'impressionar molts clixés del Castell, retornaren fins on havien deixat l'auto, a fi d'anar a dinar a La Junquera. En haver dinat, passaren la frontera pel Portús, arribaren a Perpinyà a mitja tarda, i s'estatjaren, per aquella nit, a l'Hotel de France.

L'endemà, dia 9, amb pluja abundant, anaren a Colliure, en auto, on feren alguns clixés de la platja, seguiren fins a Banyuls, dinaren a l'Hotel Miramar, i empengueren el retorn en auto fins a Cerbere per tal de pujar al tren que els conduí a la nostra ciutat.

Visita al Monestir de Pedralbes.—Aquesta visita, que la Secció de Fotografia realitzà el dia 16, fou més concorreguda que les anteriors excursions, i ho motivà, segurament, tant com l'interès que despertà, el fet de no haver de desplaçar-se de Barcelona; els qui hi assistiren foren els senyors Gausachs, Marimon, Comella, Gaya, Bergnes, Olivella i Blasi.

Encara que la clausura del convent els impedí de contemplar el formós claustre gòtic, les pintures murals i tantes d'altres preciositats que s'hi atresoren, els fou permès de visitar el *Conventet*, bella estança particular, situada davant mateix de la mongia de Pedralbes. El més interessant del *Conventet* és el claustre gòtic, ben proporcionat i restaurat amb la traça d'un esperit amant de les obres d'art.

Antigament el *Conventet* formava un anexe del Convent, i en ell sojornaven alguns frares que tenien cura de l'ornamentació, conservació i actes litúrgics de l'església, tancada, llavors, a les monges per la seva llei de clausura.

La llarga permanència en el *Conventet* i el donar un tomb pel jardí del mateix, on s'aixeca una creu envoltada de ramatge escaient, perllongà l'estada dels visitants a Pedralbes fins més enllà del migdia. Amb la recança de no poder assolir el desig cobejat de visitar la mongia, deixaren aquelles parets vetustes, amarades de records històrics i de llegendes populars.

V. *Concurs Premi Catalunya*.—Com cada any, la Secció de Fotografia ha organitzat, entre els seus socis, aquest Concurs ja tradicional. Enguany, amb aquesta avinentesa, s'ha inaugurat el Saló d'Exposicions.

No es tracta d'una exposició de fotografies ni procediments d'un extremat caire artístic, sinó d'un senzill recull de les millors fotografies obtingudes pels socis de la mentada Secció, que han concorregut a un mínim de sis excursions durant el passat Curs de 1927-28.

El fall de l'esmentat concurs anà a càrrec dels senyors Miquel Renom, Miquel Aguiló i Mateu Baucells, la tasca dels quals fou judicar les cent seixanta fotografies presentades per dotze concursants.

Els premis foren adjudicats en la següent forma:

Primer: *Medalla d'or*, al senyor Francesc Blasi i Vallespinosa, per la seva collecció lema *Espurnes*.

Segon: *Medalla d'argent*, al senyor Marcelí Gausachs, per la seva collecció lema *Jordi*.

Tercer: *Obra artística*, al senyor Joan Xicart i Rigual, per la fotografia núm. 99 de la seva collecció lema *Bromoli*.

Premi extraordinari: *Un vidre d'art*, al senyor Lluís G. Olivella, per la seva collecció de diapositives estereoscòpiques lema *Indrets Venerables*.

SECCIÓ D'ESPORTS DE MUNTANYA.—Ultra les pràctiques de skis que tots els diumenges han tingut lloc a La Molina, l'esmentada Secció ha fet les següents excursions: el dia 2, a Núria, amb skis; el mateix dia 2, a Montnegre, recorrent l'itinerari de La Batllòria a Montnegre i Calella; el dia 16, amb extraordinària concurrència d'excursionistes, que emplenà la totalitat de llits i lliteres disponibles, s'inaugurà la temporada d'hivern al Xalet de La Molina.

Excursió als Rasos de Peguera.—Per als dies 8 i 9 estaven anunciats els concursos organitzats pel Centre Excursionista de la Comarca de Bages, als Rasos de Peguera, als quals concursos havia de prendre part la Secció d'Esports de Muntanya. Les curses, però, que amb aquest motiu havien de tenir lloc, hagueren d'ésser suspeses a causa de l'estat en que quedà la neu, a conseqüència del fort temporal de vent que hi regnà aquells dies.

Excursió a La Renclusa i Aneto.—També organitzà la Secció d'Esports de Muntanya, per les festes de Nadal, una excursió extraordinària, amb sortida de Barcelona a la tarda del 22 cap a Monçó, i en auto especial fins a Benasc, per començar a remuntar la vall d'Èssera a fi de sojornar a La Renclusa el 23, acompanyats del senyor Antoni Abadías, que havia de tenir cura del Xalet. La colla dels 17 socis sortí l'endemà, dia 24, cap al cim d'Aneto. Calçats els skis constantment, guanyaren la cresta dels Portillons pel pas de baix, escalaren una paret de roca amb glaç, de molt pendent i entraren tot seguit a l'ampla gelera d'Aneto, solcada d'esquerdes, que tot just comencen a dissimular-se sota els ponts de neu nova caiguda darrerament.

Per la vora de la cresta dels Portillons fins a la canal del Portilló de Dalt, guanyaren alçada, travessant la gelera per la part alta fins al Coll de Corones.

El vent d'intensitat violenta, aixecava torb per tota la Cresta del Mig i d'Aneto, i netejava de neu l'ample coll. Clavats els skis, continuaren a peu, i passaren pel Coll d'Aneto i Pas de Mahoma, sense més dificultats que el glaç amagat sota la neu.

El retorn pel mateix camí, allargà les baixades amb skis fins al mateix Xalet.

El dimarts, dia 25, dividits en diverses colles, els uns guanyaren els cims de Mulleres (3.005 m.) i Salenques (2.998 m.), i retornaren a La Renclusa; els altres, fins a Coll de Toro, a l'Estany de Paderma, etc., emprengueren el retorn el dimecres, dia 26, pel Pla d'Estany i ribera de l'Èssera i arribaren a entrada de fosc a Benasc. Continuaren directament a Monçó i Barcelona. El dia 27, a les 8 del matí, estaven de retorn a Barcelona.

SECCIÓ DE GEOGRAFIA I GEOLOGIA.—El dia 4, tingué lloc la inauguració del Curs de 1928-29 de la Secció esmentada, en la qual el professor, senyor Pau Vila, donà una conferència que versà sobre el tema *Els Mètodes de Treball de la Geografia Urbana*.

A partir d'aquesta data han continuat, tots els dimarts, les lliçons d'aquest curset a càrrec de l'esmentat professor, a les quals s'han inscrit i assisteixen bon nombre d'interessats en aquesta branca de les ciències geogràfiques.

Amb motiu d'aquest curset, que té un caràcter essencialment pràctic, tant pels treballs de seminari que comporta com per les visites d'estudi a diverses poblacions, el dia 30, realitzà una excur-

sió pràctica a Badalona, amb referència a les lliçons que durant el mes s'explicaren.

SECCIÓ D'ARQUEOLOGIA I HISTÒRIA.—Durant el mes de desembre, aquesta Secció ha realitzat les següents visites i conferències:

El dia 1, visità el «Poble Espanyol» de l'Exposició Internacional d'aquesta ciutat.

El dia 2, féu una visita a les colleccions del senyor Joan B. Font i Sangrà.

Argèlia i el Sahara.—El dia 6, el senyor Gonçal de Reparaz (fill) donà la seva anunciada conferència sobre aquests indrets africans, i amb referència a l'excursió que als mateixos es té en preparació.

Descriuí amb tota precisió l'itinerari a seguir, explicà amb abundor de detalls les característiques de cada un dels llocs que es visitaran, i illustrà la seva peroració amb magnífiques projeccions dels mateixos.

El dia 13, l'esmentada Secció d'Arqueologia i Història, organitzà una altra conferència, a càrrec del senyor Joan Batlle, que versà sobre el tema *Els Goigs*.

El dia 20, el senyor Francesc Carreras i Candi donà una conferència sobre el tema *Cornellà i els seus descobriments arqueològics*.

El propi senyor Carreras i Candi, el dia 27, donà una altra conferència sobre *El pre-descobriment d'Amèrica per Colom*.

Noves

Excursió a Algèria i el Sahara.—Aquesta interessant excursió, que estava anunciada per les festes de Nadal, fou ajornada a precés de diverses persones interessades en assistir-hi, a les quals no era possible de fer-ho durant les esmentades festes per tal com volien celebrar-les en família, segons el costum tradicional a la nostra terra.

Aquesta excursió, però, s'efectuarà per Setmana Santa i Pasqua. Es compta ja amb diverses inscripcions.

Bibliografia

JOAN BTA. TORROELLA.—*La Jueria de Banyoles*.—Un fullet en 8.ª, 70 pp.—Girona, 1928.

És un treball fet a consciència, amb les dades recollides referents als jueus que visqueren a Banyoles. Els treballs sobre els jueus, necessiten una gran preparació, que no manca a l'autor, tant en llengua i paleografia catalana antiga com en les llengües llatina i hebrea. L'autor creu que a Banyoles no foren molestats per res els jueus que habitaven a la vila; però nosaltres, atenent a que molts banyolins varen prendre part en les depredacions de què fou objecte el call juïc de Girona, en 1391, i a que passada la nefasta data de 1391 foren molts els jueus que es convertiren, ens atrevim a proposar la hipòtesi que si els saqueigs dels calls en les grans ciutats foren precedits d'un període de terror, que obligà als jueus que vivien dispersos en les contrades de Catalunya, com eren els de Banyoles, a refugiar-se en els calls de les ciutats, isolats de la resta de la població, en la qual, per altra part, semblava que l'autoritat havia de poder córrer promptament a la seva defensa, i que, una vegada assaltat el call juïc de Girona, els jueus banyolins que es pogueren salvar s'entornaren a la vila, on no els va quedar altre remei que convertir-se. Hi ha un punt en la història de Banyoles en el qual no s'han fixat ni l'autor ni l'Alsius, que publica el document d'amnistia del Rei Joan I dels banyolins que prengueren part en les depredacions del call juïc de Girona, com a apèndix al seu assaig històric de la Vila de Banyoles, i que creiem força interessant, és el referent a que es desprèn de tal decret d'amnistia, que l'oficial reial Aimeric de Sallent, acompanyat d'alguns algutzirs va anar a Banyoles a fi de prendre i castigar els fills de la vila que havien pres part en l'assalt del dit call juïc, i que la població els va fer resistència trencant les portes i les cadenes d'un dels portals. Tampoc assenyalen l'excepció que de l'amnistia fa el rei de tots aquells que en el plaç de tres mesos assenyalin l'Abat i el Jurat de la vila, com a haver portat la mateixa a ruïna i escàndol, la qual cosa, com es comprèn, disminueix gran part de l'extensió que han concedit a tal amnistia, tant l'autor com el mentat senyor Alsius.

F. D. i C.

Biblioteca

PUBLICACIONS PERIODIQUES QUE ES REBEN HABITUALMENT

Catalunya

Barcelona

Agrupació Excursionista ATLÀNTIDA

ARTS I BELLS OFICIS.

ASOCIACIÓN DE ARQUITECTOS DE CATALUÑA. *Anuario.*

BARCELONA ATRACCIÓN. SOCIETAT D'ATRACCIÓ DE FORASTERS.

Butlletí de l'Agrupació Excursionista JÚPITER.

*Butlletí de l'ASSOCIACIÓ CATALANA D'ANTROPOLOGIA, ETNOGRAFIA
I PREHISTÒRIA.*

Butlletí de la INSTITUCIÓ CATALANA D'HISTÒRIA NATURAL.

Butlletí del CENTRE EXCURSIONISTA BARCELONÈS.

Butlletí del Centre Excursionista ELS BLAUS (Sarrià).

Butlletí del Centre Excursionista MONTGRONY.

Butlletí del Centre Excursionista PÀTRIA.

Butlletí del Centre Excursionista RAFAEL CASANOVA.

Butlletí del GRUP EXCURSIONISTA EULALIENC.

Butlletí del Grup Excursionista JOVENTUT CATALANA.

Centre Excursionista NATURA.

CIÈNCIA.

CULTURA. *Butlletí de l'ESCOLA ABAT OLIVA.*

D'ACÍ I D'ALLÀ.

EXCURSIONISME.

GASETA DE LES ARTS.

IBÈRICA.

MAI ENRERA, *Butlletí del CLUB EXCURSIONISTA DE GRÀCIA.*

NOVA REVISTA, LA.

PARAULA CRISTIANA, LA.

Portaveu del Centre Excursionista MINERVA.

REVISTA DE CATALUNYA.

REVISTA MUSICAL CATALANA.

STADIUM.

TÈCNICA. ASOCIACIÓN NACIONAL DE INGENIEROS INDUSTRIALES.

Artà

TRESOR DELS AVIS.

Caldes de Montbuy

Butlletí Portaveu del C. E. CALDENSE.

Figueres

CANIGÓ. *Revista mensual de vida deportiva.*

Girona

Butlletí Mensual del GRUP EXCURSIONISTA I ESPORTIU GIRONÍ.

Hospitalet de Llobregat

Butlletí del GRUP EXCURSIONISTA SALTADIÇ.

Lleyda

Butlletí del CENTRE EXCURSIONISTA DE LLEYDA.

VIDA LLEIDATANA.

Mahó

REVISTA DE MENORCA.

Manresa

Butlletí del CENTRE EXCURSIONISTA DE LA COMARCA DE BAGES.

Palma de Mallorca

Bolletí de la SOCIETAT ARQUEOLÒGICA LULIANA.

NOSTRA TERRA, LA.

Premià de Mar

Grup Excursionista PREMIÀ.

Reus

Revista del CENTRE DE LECTURA.

Ripoll

SCRIPTORIUM.

Sabadell

Butlletí de l'AGRUPACIÓ EXCURSIONISTA TERRA I MAR.

Butlletí-Portaveu del Centre Excursionista SABADELL.

NOSTRA COMARCA. *Butlletí del CENTRE EXCURSIONISTA DEL VALLÈS.*

Tarragona

BUTLLETÍ ARQUEOLÒGIC.

Terrassa

ARXIU del CENTRE EXCURSIONISTA DE TERRASSA.

Butlletí del CLUB PIRENENC.

Gaseta de l'ORFEÓ TERRASSA i del seu GRUP EXCURSIONISTA.

Grup Excursionista EGARA.

Grup Excursionista MONTSERRAT.

Tortosa

Boletín mensual del OBSERVATORIO DEL EBRO.

ZUDA, LA. Boletín del ATENEO DE TORTOSA.

Vich

Butlletí del CENTRE EXCURSIONISTA DE VICH.

Aragó*Saragossa*

Boletín de la SOCIEDAD IBÉRICA DE CIENCIAS NATURALES.

Boletín del MUSEO PROVINCIAL DE BELLAS ARTES.

Bascònia*Bilbao*

PYRENAICA. *Anales de la FEDERACIÓN VASCO-NAVARRA DE ALPINISMO.*

Castella*Madrid*

ALPINA. CLUB ALPINO ESPAÑOL.

Boletín de la REAL ACADEMIA DE LA HISTORIA.

Boletín de la REAL SOCIEDAD GEOGRÁFICA DE MADRID.

Boletín de la SOCIEDAD ESPAÑOLA DE EXCURSIONES.

INVESTIGACIÓN Y PROGRESO,

PEÑALARA. *Revista ilustrada de Alpinismo.*

REVISTA DE GEOGRAFÍA COLONIAL Y MERCANTIL.

Valladolid

Boletín de la COMISIÓN DE MONUMENTOS HISTÓRICOS Y ARTÍSTICOS DE VALLADOLID.

Boletín del MUSEO PROVINCIAL DE BELLAS ARTES.

Galícia*Coruña*

Boletín de la R. ACADEMIA GALLEGA.

Orense

Boletín de la COMISIÓN DE MONUMENTOS HISTÓRICOS Y ARTÍSTICOS
DE ORENSE.

Múrcia*Albacete*

Boletín de la COMISIÓN DE MONUMENTOS HISTÓRICOS Y ARTÍSTICOS
DE ALBACETE.

Navarra*Pamplona*

Boletín de la COMISIÓN DE MONUMENTOS DE NAVARRA.

València*Castelló*

Boletín de la SOCIEDAD CASTELLONENSE DE CULTURA.

Jàtiva

JÁTIVA TURISTA.

València

Anales del CENTRO DE CULTURA VALENCIANA.

Nord d'Africa*Melilla*

REVISTA RIFEÑA. SOCIEDAD EXCURSIONISTA MELILLENSE.

Anglaterra*Londres*

ALPINE JOURNAL.
BRITISH SKI YEAR BOOK.
CAMPING.

Bèlgica*Bruselles*

Bulletin du CLUB ALPIN BELGE.

Canadà*Calgary, Alberta*

CANADIAN ALPINE JOURNAL.

Cuba*Habana*

ARCHIVOS DEL FOLKLORE CUBANO.

Estats Units

Boston

APPALACHIA. *The Journal of the APPALACHIA MOUNTAIN CLUB.*

Cambridge

HARVARD MOUNTAINEERING.

Portland

MAZAMA. *A Record of Mountaineering in the Pacific Northwest.*

Washington

NATIONAL GEOGRAPHIC MAGAZINE.

França

Bagnères de Bigorre

Bulletin de la SOCIÉTÉ RAMOND.

Bordeus

BULLETIN HISPANIQUE.

Grenoble

REVUE DE GÉOGRAPHIE ALPINE.

Lió

REVUE ALPINE.

Montpellier

REVUE DES LANGUES ROMANES.

SOCIÉTÉ LANGUEDOCIENNE DE GÉOGRAPHIE. *Bulletin.*

París

ALPINISME. CLUB ACADEMIQUE FRANÇAIS D'ALPINISME.

ANNALES DE GÉOGRAPHIE.

ANNUAIRE DU G. H. M. du CLUB ALPIN FRANÇAIS.

GÉOGRAPHIE, LA.

JOURNAL DES VOYAGES, LE.

MONTAGNE, LA. *Revue mensuelle du CLUB ALPIN FRANÇAIS.*

Revue du TOURING CLUB DE FRANCE.

Pau

BULLETIN PYRÉNÉEN. *Organe de la FÉDÉRATION DES SOCIÉTÉS PYRÉNÉISTES.*

Tolosa

CLUB ALPIN FRANÇAIS. *Bulletin de la SECTION DES PYRÉNÉES CENTRALES.*

Italia

Torí

Bollettino della SOCIETÀ PIEMONTESE DI ARCHÉOLOGIA E BELLE
ARTI.
Rivista del CLUB ALPINO ITALIANO.

Trieste

ALPI GIULIE. CLUB ALPINO ITALIANO.
GROTTE D'ITALIA, LE.

Japó

Osaka-fu

MOUNTAIN WALKING, THE *of the* JAPAN WALKING CLUB.

Toquio

SANGAKU. *The Journal of the* JAPANESE ALPINE CLUB.

Mèxic

Memorias y Revista de la SOCIEDAD CIENTÍFICA ANTONIO ALZATE.

Portugal

Coimbra

INSTITUTO, O. REVISTA CIENTÍFICA E LITERARIA.

Romania

Bucarest

Bulletinul SOCIETATII REGALE ROMANE DE GEOGRAFIE.

Suècia

Estocolm

FORNVANNEN. K VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIKVITETS AKADEMIEN.
SVENSKA TURISTFÖRENINGENS.
YMER. *Tidskrift utgiven av* SVENSKA SALLSKAPET FÖR ANTROPO-
LOGI OCH GEOGRAFI.

Suïssa

Berna

ALPES, LES. *Revue du* CLUB ALPIN SUISSE.
SKI. ASSOCIATION SUISSE DES CLUBS DE SKI.

Neuchatel

Bulletin de la SOCIÉTÉ NEUCHATÉLOISE DE GÉOGRAPHIE.

Txecoslovàquia

Praga

CASOPIS TURISTU. KLUB CESKOSLOVENSKICH TURISTU.

ESTACIÓ METEOROLÒGICA DE VIELLA (VALL D'ARÀN)

QUART TRIMESTRE DE 1928

BARÒMETRE *

MESOS	Pressió màxima del mes	Dia	Pressió mínima del mes	Dia	Pressió mitja mensual		Promedi	Temp. ^a màxima del mes	Dia	Temper. ^a mínima del mes	Dia	Oscil·lació	Promedi temps. màxims.	Promedi temps. mínims	Oscil·lació mitja	Temperatura mitja mensual		Promedi mà. i mí.
					a 8 h	a 16 h										a 8 h	a 16 h	
Octubre	688,40	17	662,67	27	681,40	680,99	681,22	24°,0	318	0°,0	30	24°,0	17°,87	6°,84	11°,03	9°,19	13°,90	12°,35
Novbre.	690,65	22	665,88	7	680,22	680,04	680,13	20°,5	13	-5°,0	30	25°,0	12°,17	2°,50	7°,33	4°,18	8°,23	6°,21
Desbre.	690,17	25 i 26	661,64	11	681,36	680,76	681,06	13°,0	26	-7°,0	12	20°,0	7°,74	-0°,97	8°,71	0°,27	3°,52	3°,39

TERMÒMETRE

PSICRÒMETRE

PLUVIÒMETRE

ANEMÒMETRE

MESOS	Humitat relativa		Promedi	Precipitació total en mm.	Número de dies de pluja	Número de dies de neu	Màxim gruix de la neu	Precipit. màxima en 24 h. mm.	Dia	Direcció dominant	Recorregut en 24 h. promedi	Recorregut màxim en 24 h.	Dia	Direcció dominant	
	a 8 h	a 16 h												plujes ordinaries	grans plujes
Octubre	75,0	82,0	79,0	97,8	11	1	—	25,5	16	N	—	—	—	Calma	Calma
Novbre.	78,0	75,0	77,0	118,0	10	5	0,21	27,0	27	N	—	—	—	Ni Calma	Ni Calma
Desbre.	83,0	79,0	81,0	82,4	7	3	0,07	24,5	9	N i Calma	—	—	—	Ni Calma	Ni Calma

NÚVOLS

FENÒMENS ESPECIALS

MESOS	Dècimes de cel cob. (promedi)	A 8 h			Dècimes de cel cob. (promedi)	A 16 h			Número de dies de rosada	Número de dies gebrada	Número de dies de boira	Número de dies tempesta	Número de dies de pedra
		Número de dies clars	Número de dies núvols	Número de dies coberts		Número de dies clars	Número de dies núvols	Número de dies coberts					
Octubre	5,6	11	7	13	5,1	12	7	12	0	0	4	0	0
Novbre.	4,9	11	9	10	4,9	10	10	10	0	0	0	0	0
Desbre.	4,3	15	7	9	5,5	11	8	12	0	0	0	0	0

* Les pressions baromètriques són referides al nivell de l'estació, corregides de temperatura, latitud i gravetat.